Poštarina plaćena u gotovu

HRVATSKA MLADOST

LIST ZA SREDNJOŠKOLSKU MLADEŽ

SADRŽAJ:

IZDAJE DRUŠTVO HRVATSKIH SREDNJOŠKOLSKIH PROFESORA

GOD. XXV. VELJAČA-OŽUJAK BROJ 6.-7.

II. NAGRADNI NATJEČAJ

objelodanjen u »Hrvatskoj Mladosti« broj 1.—2. ovog godišta produljuje se do 15. travnja, jer su mnogi primili 5. broj sa zakašnjenjem.

U 5. broju bili su priloženi upitni listovi za odgovore, koje treba poslati na uredništvo »H. M.«, Zagreb, Ilirski trg 5.ª do 15. travnja.

HRVATSKA MLADOST

GODINA XXV. VELJAČA-OŽUJAK 1942 BROJ 6-7

PRVA GODIŠNJICA NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE

Približava se veliki dan, kad će čitav hrvatski narod, okupljen oko svoga Poglavnika Dr. Ante Pavelića, svečano proslaviti godišnjicu osnutka Nezavisne Države Hrvatske.

Hrvatska srednjoškolska, seljačka i radnička mladež diljem čitave naše domovine dostojno će proslaviti ovaj povijesni dan. Ona će toga dana ponoviti zavjet hrvatskih velikana i mučenika, koji su u prošlosti svoje živote žrtvovali u borbi za slobodu i bolju budućnost hrvatskog naroda. Toga dana zasjat će ponovno u srcima hrvatske mladeži svijetao spomen na sve borce Hrvatskog ustaškog oslobodilačkog pokreta, koji su godinama bili proganjani i mučeni po tamnicama i na one uzorne heroje, koji su i svoje živote položili na oltar domovine.

Hrvatska ustaška mladež posvjedočit će svojom vjerom, svojim radom i svojom spremnošću, da je dostojna onih, koji su izvojevali slobodu hrvatskom narodu. Ona će se pokazati nepokolebljivom u izvršenju svojih dužnosti prema hrvatskom seljačkom i radničkom narodu, i nema te sile, koja bi je u tome mogla spriječiti.

»Svatko od nas mora biti uzor marljivosti, svaki od nas mora biti poput mrava, svaki od nas mora biti sabran, promišljen i požrtvovan, mora biti velikodušan, čestit i moralan« to su riječi samog Poglavnika. Hrvatska mladež je dobro upamtila te riječi. Ona zna, što od nje traži Poglavnik. A svi oni, koji bi možda Poglavnikove riječi i ustaška načela lakoumno shvatili, bit će odsječeni od zdrave cjeline i njih će vrijeme pregaziti.

U ovim sudbonosnim danima najvećih povijesnih događaja, što ih čovječanstvo pamti, u danima stvaranja nove Europe hrvatska ustaška mladež napregnut će sve svoje sile, da što savjesnije ispuni svoju dužnost prema svome narodu. Ovo su dani djela, a ne riječi. Samo po djelima prosuđivat će se svaki pojedinac i određivat će se njegovo mjesto, koje je svojim radom zaslužio.

Nepokolebljiva u odanosti i vjernosti svome Poglavniku hrvatska ustaška mladež okrunit će vijencem pobjede i zahvalnosti čelo prvog hrvatskog sina, koji je izveo hrvatski narod iz mraka i bijede na svijetlo slobode.

SILVIJE STRAHIMIR KRANJČEVIĆ

ZAVJET

Ne ljubit tebe, mučenički dome,
Za tebe ne dat isti život svoj,
Oj kak bih mogo, kada na tlu tvome
Sa mliekom majke duh usisah tvoj?

Da, ljubim tebe, al ljubavi sila
Ne da mi gledat da robuješ ti;
Već sjeća me, da i u mojih žila
Prevruća krvca za osvetom vri.

Al mladom brzo skršili bi krila,
Jer dosuđeni još nij' došo čas —
Al nij' daleko, domovino mila,
Pa sunce Božje grijat će i nas.

A kad se narod na osvetu sjati,
I ja ko sinak ustati ću tvoj,
Pa s milim Bogom, milimi Hrvati
U osvetnički pohrlit ću boj.

Tad vrele krvce poteći će mnogo,
A smrt će harat, čudit će se sviet;
Nu tko tad smrti bojat bi se mogo,
Kad za dom mili slatko je umriet.

Pa makar pao — za te past ću mila.
Slobodno mriet ću — ne ko crni rob,
A ti tad, majko, u slobodnom krilu
Poginulom ćeš sinku dati grob.

»Hrvatska Vila« 1883.

VLADIMIR RUŽDJAK

S. S. KRANJČEVIĆ, PROMETEJSKI BORAC ZA NOVU DRUŠTVOVNU PRAVDU

Kranjčevićevo pjesničko djelo plod je životnog lutanja i traženja, krvavih i bolnih trzaja izmedju dviju opreka, plod je titanskog, vječno prometejskog nastojanja, da se smanji opreka izmedju svega bijednog, zlog, sićušnog na zemlji i onih neizmjernih nedokučivih ideala. Od nadira do zenita razapete nježne svilene žice goleme harfe, koje odgovaraju na svaki i najsitniji podražaj. Kranjčevićev duh je poput profinjenog, istančanog, često možda i bolesnog, osjetljivog živca, koji sve osjeća mnogo dublje i jače, a često opaža i ono, što drugi niti ne zamjećuju. Prometejski smion, on se probija kroz maglu tmurnih sumnja, da dopre do vedrih visova — i onda opet pada polomljenih krila na rub crnog očaja: trpi i troši se u traženju vječnog nepomućenog sklada.

U proživljavanju te podvojenosti, tih nepomirljivih opreka leži Kranjčevićeva tragika. No velika bol rađa i veliko djelo: u tome stoji i pjesnikova veličina.

I baš taj prometejski zamah, velika ljubav i duboko razumijevanje za čovjeka, to je ono osnovno, to je nepromjenljivo životno bilo Kranjčevićevog pjesničkog djela. Sve ostalo: oblik pa čak i filozofski smisao pojedinih pjesama, tek je ono izvanjsko promjenljivo, poput odsjeva, kojim je obojeno ono osnovno Kranjčevićevo.

Stoga se nikad ne će moći dovoljno istaknuti, koliko krivo imaju oni, koji su Kranjčevićevo djelo trgali u komade i gledali u pjesniku prema bojama svojih naočari bilo pesimista bilo pozitivista, panteista, socijalista, pa čak i protucrkveno orijentiranoga čovjeka.

Zar je Kranjčević pesimist, ako ga boli, što je njegov hrvatski narod prolazio kroz najteže patnje i najteža iskušenja u vječnoj borbi za svoj zgoljni život i za ostvarenje svojih ideala? No on to nije: još i na rubu ponora najcrnijeg očaja on vjeruje, nada se — u najgorem slučaju — barem želi, da bude bolje ne samo za hrvatski narod nego i za cijelo ispaćeno čovječanstvo. Ako u svojoj želji, da malom čovjeku svanu bolji dani, vjeruje u pobjedu, u budućnost čovjeka rada, to nije dovoljno, da bude smatran pozitivistom (u Comte-ovom smislu).

A kad je nakon velike oluje došao veliki mir, kad je nakon teških borba i unutrašnjeg lomljenja izmučena krvava duša, kroz prizmu suze u blagom miru, što je poput nježne koprene ovio sve stvari,

kad je sve bilo tek slika i miris, u kojem vlada samo ljubav, divni sklad među svim stvorovima, koji se može usporediti jedino s »ništa« — ne znači to onda, da je Kranjčević panteista — već je to tek težnja izmorene, iskrvavljene duše za vječnim, svetim skladom.

Kranjčević je u svojem dubokom osjećaju za bližnjega među prvima kod nas pokazao prstom na bijedu pojedinih slojeva ljudi — postavio je smioni upitnik, — no isto tako čvrsto osnovani upitnik i već tim samim, što ga je postavio i približio tako njegovo neminovno rješenje, koje će biti rješenje u pravom smislu tek onda, kad bude osnovano na zdravim i ispravnim načelima jednog novog boljeg i pravednijeg poretka u svijetu. A bilo je to još u vrijeme, kad je čitav svijet previrao u apsurdnim, pogubnim idejama, kad se vrlo malo radilo na rješenju tog pitanja.

Silvije Kranjčević je sam hrabro poput lava pošao svojim zdravim putevima i danas vidimo, da njegov glas nije i ne će ostati »glas vapijućeg u pustinji«.

Kranjčevićeve misli o Bogu i crkvi, u koliko nisu u skladu sa pozitivnom naukom crkve, plod su vječitog traženja i sumnja podvojenog duha izmedju nepomirljivih opreka i ne smiju se optuživati kao tendenciozne. Kranjčević je ljubio slobodnu misao kao takvu, bez namjere, da je zloupotrebljava. Zapažao je jednu pojavu na više načina s mnogo strana — probijao se kroz mrak sumnja tražeći svijetlu, vječno naslućivanu zvijezdu i spasonosno rješenje — vječni sklad i mir.

Kranjčević je ljubio Krista kao nosioca uzvišene misli o ljubavi prema čovjeku, koja je po svojoj veličini i smionosti božanska, dakle je Kranjčević ljubio Krista ne samo kao božanskog Spasitelja nego i kao najvećeg i najdosljednijeg mučenika najuzvišenije misli.

Kranjčević je za čitavo vrijeme svoga stvaranja živio u Bosni, toj dragoj hrvatskoj ispaćenoj zemlji, izoranoj teškim brazdama boli i natopljenoj krvi junaka i nesretnika. U zemlji, koja je posve naša, hrvatska, a koja je već od najranijih vremena bila poprište krvavih borbi, unutrašnjih trzavica, bijede i boli.

Sigurno je, da je ta okolina, u kojoj je živio, oblikovala pjesnikovo shvaćanje svijeta. Ona je izbrusila prizmu njegova gledanja, podražavala je bolno njegov istančani, profinjeni živac opažanja, djelovala je silno na njegov veliki duh pun ljubavi prema domu i čovjeku. Ona je uzrokom plodnosti, misli i osjećaja velikog pjesnika.

Bijedne prilike siromašnih i zapuštenih ljudi, opustjela ognjišta, nesloga i mržnja — sve je to kao plod užasnih i nepomirljivih opreka

diralo grubim udarcima nježnu osjetljivost divne njegove duše. I harfa je stenjala bolno mračnim zvukovima sumnja, prekidanih krvavim krikovima. A u bolnoj, nijemoj šutnji osjećala se nesavladiva čežnja za vječnim skladom. Velika bol radja velika djela...

Duboka ljubav prema domovini i prema čovjeku i vječna težnja za skladom — to se povlači kroz čitavo Kranjčevićevo djelo — to je Kranjčevićev patriotizam dostojan Starčevićeva, koji obuhvaća i zemlju i čovjeka — cijelog čovjeka, i duh i tijelo.

Ova misao ponavlja se — ne, ne ponavlja se, — ona živi neprekinuta kroz čitavo pjesnikovo djelo, primijenjena u najrazličitijim umjetničkim oblicima. Veličanstvene slike, divne poredbe, hitre i duhovite riječi, crna skepsa, produbljena i ozbiljna mistika, mistika poput one Asiškog sveca, koja prelazi u divni lirizam, gdje riječ prestaje biti riječ, a misao se približava pojmu glazbe — to je vanjsko ruho, kojim Kranjčević zaodijeva svoje djelo.

Tako čitavo to obilje burnih i poletnih misli, koje se propinju u previranju, a često su naoko i protuslovne, postaju jednom veličanstvenom slitom cjelinom, povezane onom glavnom misli — uzvišenom sadržinom velikog pjesnikova duha.

Kranjčević je započeo svoj pjesnički rad izrazito domoljubnom lirikom. Da krug bude potpun i zatvoren, ima i među posljednjim njegovim djelima značajna pjesma »Portret«, gdje je na neobičan način iznesen dubok osjećaj ljubavi prema domovini. Nakon velike prepaćene duševne boli on obračunava sa suzama zauvijek sa skepsom. Kroz suzu gleda ispaćenu zemlju i čovjeka, no u suzi blista vedra zraka sunca, u zraku punom mirisa vrijesa i pelina — u sjeni kršnog kamena senjske tvrđe, kao potomak junačkih Uskoka, koji su pribjegli na obale divnog mora iz krvave Bosne, da brane onaj goli krš u nepomirljivoj borbi s dušmanima. Kao potomak tog junačkog sjemena odlazi on opet zauvijek u ispaćenu zemlju Bosnu, djedovinu svojih davnih viteških pređa, da tamo živi i radi, da bude svojim kulturnim radom živim plamenim odgovorom na pitanje: »Čija je Bosna?« — i da se poput sjemena izraslog iz zemlje opet vrati kao dozreli plod u svetu hrvatsku zemlju, iz koje je potekao i za koju je žrtvovao čitav svoj život.

Svi su krugovi zatvoreni, a njegov duh nemiran i izmučen titanskim trzajima prešao je granice nedokučivih sfera: smirio se u vječnom skladu. A nova, mlada ustaška Hrvatska nosi u sebi prometejski duh Kranjčevića i svoga Poglavnika i ostvarit će njegov »Zavjet« u djelo.

IZ ŽIVOTA S. S. KRANJČEVIĆA

Silvije voli svoj Senj . . . Za bure najvoli šetati po ulicama, boriti se protiv nje i disati na puna pluća. Isto tako bilo je, kad smo se vozili parobrodom. Njega nije bilo u salonu ili u kabini, ne; on stao sprijeda na udarcu vjetra, na vrh pramca, ruke u džepu, pa uživa, kako mu vjetar nosi kosu i kaput, kako brod siječe valove i kako se ide naprijed, naprijed . . .

On je rado bio kod kuće; sjedio u kuhinji kod svoje mame, koja mu je pripovijedala čudne zgode iz svog života ili priče o vilama, avetima i t. d. A on slušao, Bože, kako je slušao! Mamino pripovijedanje nadomjestile su kasnije knjige, kad je pošao u školu. Dobar dio svjetske književnosti pročitao je i naučio diljem gimnazije . . .

Za vrijeme svojih studija u Rimu često je sjedeći s njemačkim drugovima pod narančom govorio ovima o Hrvatskoj, o moru, o Senju, tako da su ga nazivali »der kleine Seeräuber«. Tako se je zanio, da im je stao deklamirati hrvatske pjesme, a oni se divili »wie schön klingt doch die kroatische Sprache« . . .

Kao učitelj, kasnije kao urednik »Nade« uvijek je Silvije svoju dužnost, svoju službu do skrajnosti savjesno vršio. Još danas čuva on skripta, po kojima je u školi predavao zemljopis i povijest, a mnogi književnik, mnogi pjesnik morat će dušom posvjedočiti, da mu je Kranjčević znao radnje za »Nadu« iz temelja preraditi i poljepšati, što se tiče sadržaja i oblika . . .

A kako Silvije pjesme piše? Može se reći, da je svaka njegova pjesma komadić njegova života, njegove duše. Tu ideju on dugo nosi u glavi. Znade proći po nekoliko mjeseci. Onda istom sjedne da napiše pjesmu. A i to dođe iznenada, nije u njega običaj, da ujutro, kad ustane, odluči »danas ću napisati pjesmu«. Ne, to dođe kod njega najednom, kao da mu neka nevidljiva sila diktira riječi. Ali kad je pjesma dovršena, onda je sasvim izmoren, izmučen, zaista — kao da mu se otkinulo nešto života. Vidi se, da ga to i tjelesno troši. On je poslije stvorene pjesme zaista tjelesno posve slab.

Svaka njegova pjesma, kad iziđe ispod njegova pera, gotovo je umjetnina, no on nije još zadovoljan. Četiri i pet puta znade on preraditi, prepisivati svoju pjesmu, zapinjući kadikad samo kod jedne riječi, koja mu se ne čini skladna. Kao Flaubert, tako i on ispravlja, premeće riječi i stihove tako dugo, dok pjesma ne izađe savršena.

Eto tako je Silvije stvarao svoje pjesme.

Ela Kranjčević: »Moj Silvije«

JEDAN SUSRET S KRANJČEVIĆEM

Pročitao ja jednom neku pjesmu, pa se sjećam i danas, kako mi je bilo pri duši. I pjesma me uzbudila, pa i to ime: Silvije Strahimir. Naš slavonski kalendar ne zna takvih krštenih imena — a ja sam onda živio u Osijeku. Ali zar je vrijedno trti glavu za jedno ime i za jednu pjesmu, ako je i neobična pa dobra? Tek pomislih: to će biti neki poletarac, kojemu je mladost izvor poezije. Ali će mu pokisnuti krila — prerano, kako su mnogima. No da je takvih pjesama više, ne bi nam bilo na odmet — kod ove nerodice . . .

Nego ne prođe mnogo vremena, i ja nailazio na sve obilnije izlive te pjesničke duše i sve više se zanimao »tom novom pojavom«. A kakav sam, ja se nisam mogao otresti neke — recimo profesorske kritičnosti. Nisam se uvijek slagao s tim poletnikom, koji put bih se upravo znao razljutiti na tu gotovo uvijek nujnu ali svagda i čarobnu pjesničku dušu. I utvrdi mi se pomisao: ovo je pjesnik! Taj ne kopka sitnarije, već ide za visokim ciljevima. I hrvatski je pjesnik. Pa opet takav, da bi nam ga mogao zavidjeti i veliki svijet. A takav nam već jednom i treba. Pa — neka se ja i ne slagao vazda s tobom, ali te s teškom mukom doželjeh.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

I dogodi mi se, što nijesam ni u snu mogao usnuti.

Zaputio se ja, da bi mi već jednom srce dalo mira. Ta nisam još vidio Bosne ponosne i te kršne Hercegovine. I to mi je bilo na duši kao grijeh.

Stigoh u Sarajevo. Mrkla je noć. Postaja je dakako sjajno rasvijetljena. Ja iz vlaka — a to kao da zapjeva neko ljudsko grlo:

»Oj, evo ga!«

Taj je glas meni poznat. Ali gdje sam ga prije čuo? I ogledam se.

»To si ti, Đuro Osječanine?!«

Da, to je bio Đuro Buicher, moj negdanji saučenik, sad ugledni nastavnik i književnik u Sarajevu. Do njega stoji čovjek visok, plećat . . .

»Ej, zdravo, zdravo, moj pjesniče i umniče!«

Tu stoji i neki treći. Čovjek srednjega izrasta, vitak, krasan. Crte mu skladne, milovidne, put bijela, kosa rudasta, a oči jasne kao u djeteta.

Ja nekako sluteći, da i taj treći spada miloj dvojici prijatelja, što su me evo tako lijepo pozdravili, stanem pred njega i hoću da mu se javim.

Ali on presiječe:

»Znam vas i ja. I odmah da vas nešto zamolim. Proboravit ćete nekoliko dana u Sarajevu. Želja je moja i moje žene, da tih dana budete našim gostom. Ja sam Silvije Kranjčević.«

Ferdo Miler (»Pobratim« 1908.)

MILOVAN ADAMOVIĆ (KARLOVAC):

KRANJČEVIĆ KAO PJESNIK PATNIČKE HRVATSKE

Al' velik je, tko se malen rodi,
Al' kad pane, golem grob mu treba.
(I. Mažuranić)

Značenje gornjeg lijepog stiha ponukalo me, da asocijacijom ideja prikupim sva sjećanja i saznanja o slavnim pređima svoje uže domovine, pređima, koji su se rodili maleni, a u grob legli veliki, ne u grob zaboravi, nego pod vječiti spomenik, što ga podigoše harni potomci.

Zanio sam se u Hrvatsko Primorje i zadržao se u drevnom Senju, gdje se rodio mali neznatni dječačić uskočke duše, a poslije se razvio u čovjeka burne misli kao more pod Nehajem, zemljak Vitezovića i Frankopana, brojnih među brojnima Hrvatske — naš Silvije Kranjčević; najveći pjesnik ljubavi prema svome gaženom hrvatskom narodu i ispaćenom čovječanstvu. Izmučen »Trzajima« propatio je sve muke i sve nade, da nam ih prokaže u svom grču, svojim stihovima, koji će nestati samo onda, kad nestane i njegova naroda.

Vrijeme, u koje je Kranjčević živio, bilo je očajno po nas. Narod držan u neznanju i tjeran na daleka iseljavanja; protunarodno židov-

stvo i masonerija gulili su do kostiju našu zemlju i sisali našu krv; teške društvovne i političke prilike činile su od čovjeka pripuza, a viša kultura i više čovještvo bilo je rijetkost; kultura i viša nauka može napredovati samo kod slobodnih naroda.

Tako je razumljivo, što je Kranjčević predstavnik hrvatske duše morao postati pjesnik svih naših bolova, svih patnja i tragičnosti. U preživljavanju teške životne borbe, i svoje i narodne, morao je postati nepomirljivi individualist prema prirodi, fatumu i općenitosti, ali je vazda bio i ostao altruist prema društvu, a kao pjesnik slobode branitelj svih nemoćnih. U latentnoj nepomirljivoj borbi s prirodom i fatumom morao je postati pesimist. No taj pozitivni pesimizam zapravo je pesimizam srca i povrijeđenog osjećaja, i pjesnik se tješio kao nekom mističnom vjerom u vrijednost altruizma, koji su ispovijedali samo prvi kršćani i prvoborci svih zdravih revolucija.

Zato je, eto Kranjčević velik pjesnik, što je u sebi osjetio veliku moć ljubavi prema bližnjemu, koju je pjevao neodoljivom snagom svoje pjesničke sugestije svomu hrvatskomu narodu i cijelom patničkom čovječanstvu.

I ako je Kranjčevića pobijedila priroda (bolest) i njegovi moćni savremenici, ipak nedokučivi misterij povijesti dokazuje nešto suprotno: pobijeđeni je naime pobijedio pobjednika i pobijeđeni dobiva vječni spomenik Heronejskog lava.

A. G. MATOŠ O KRANJČEVIĆU

»... nama je (Kranjčević) od svih savremenika najbliži, jer nije najhrvatskiji samo po duhu svog hrvatskog bola, po neviđenoj snazi, kojom se u njemu lomila, kršila i izgarala tragična kriza naše kulturne i političke savremenosti, nego je najviše naš i energijom, titanskim akcentima svog hrvatskog prosvjeda.«

»I ja, sklapajući ovdje knjigu tog velikog života, umorenog od bolne poezije, predajem je našoj mladeži kao najbolji zavjet naše savremenosti. Ona će zaturenog pjesnika bolje ocijeniti od nas. Ona će oživotvoriti njegov uzor slobodnog naroda i slobodnog čovjeka. Nju neka ogrije mistično sunce toga prometejstva i okrijepi najveća vjera: — pjesnikova vjera u čovjeka.«

A. G. Matoš (»Savremenik« 1908.)

ADOLF MAKALE

KRANJČEVIĆ

Bog je meni pjevat reko,
I ja vršim Božju volju —
I ja jedem srce svoje!

(»Trzaji«)

U kamenu gradu Senju,
Kraj modroga kraj Jadrana,
Rodilo se čedo malo —
Rodu zvijezda izabrana.
Žao Bogu zvijezde bilo,
Pa je reko tiho, meko:
— Neka bude pjesnik pravi,
Nek se čuje nadaleko!

I kad čujnu čedo ono
Urlik bure, šum valova;
Kad posluhnu gorki nesklad
U grudima od bolova,
Nabra čelo plemenito
I krvavo srce bolju;
Taknu strune . . . i pjevajuć
Vršio je Božju volju.

Mašalo se čedo smjelo
Silnog sunca, što izgara
I pjevajuć darivalo
Svijetu srce iz njedara.
Sad mu u prah lira krenu,
Na kojoj se pjesma poje —
Umuknulo čedo ono — —
Pojelo je srce svoje.

HRVATSKI USKRS

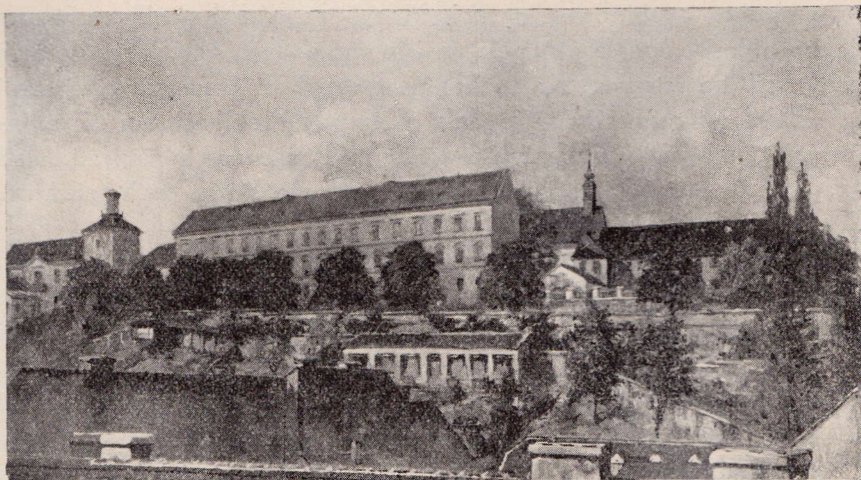
Naše su mišice bile snažne,
Sivo je gvožđe popucalo;
Naše su oči bile vlažne,
I srce je žestoko kucalo.

Nebo se svijetlom zalilo,
S oka suza pala je vruća;
Od sreće se srce zapalilo
U vatri ljubavi i ganuća.

Na grobu je ploča puknula,
Na staroj grani zatreptao list;
Iz zemlje je vatra suknula,
Iz umornog Groba ustao Krist.

I prema plavom nebeskom svodu
Naših se duša sreća vinula,
Jer jednom je i hrvatskom rodu
Draga, sveta sloboda sinula.

SMREKAR ANTUN,
učenik VI. b razreda, V. m. realne gimnazije, Zagreb

BRANKO ŠENOA: GORNJOGRADSKA GIMNAZIJA

PRIJE POL STOLJEĆA

USPOMENE NA STARU GORNJOGRADSKU GIMNAZIJU U ZAGREBU

PODOKNICA RAVNATELJU »KUMU LUKI« I — ĐAČKI CILINDERI . . .

Kad sam još kao mali dječarac ušao u gimnaziju, tada jedinu Gornjogradsku gimnaziju na trgu Sv. Katarine, bio je ravnateljem ove ugledne škole Franjo Bradaška, onda već postariji gospodin. Višeškolci su ga nazivali »Kum Luka«, jer je neprestano uslijed neke pogriješke u nosu izgovarao »Khm-Khm«, a jedared govoreći o apostolu sv. Luki, rekao »Khm Luka«, i to mu je ostalo.

U predvečerje jednog njegova imendana dne 3. prosinca priredili su đaci svom ravnatelju podoknicu. Višeškolci pod ravnanjem svog učitelja pjevanja Ivana Strnada naučili su prigodnu pjesmu »Tiha noć je nastala . . .« od Ivana Zajca. Mi nižeškolci dopratili smo pjevače s lampionima. Ravnatelj je stanovao u ondašnjoj Pivarskoj danas ulici Đure Basaričeka, u prvom katu. Ravnatelj je sa svojom djecom Darinkom i Bogdanom izašao na balkon, da sluša podoknicu. Pred balkon je stupio jedan visoki i jaki maturant, već

posve bradat, s cilindrom u ruci. Mnogi maturanti nosili su u ono vrijeme cilindre, poglavito neki iz Slovenije, koji su bili već stariji i radi politike istjerani te došli na zagrebačku gimnaziju. Mi mali đaci već nijesmo znali, tko je đak, a tko profesor baš radi tih cilindara, pa smo đake-cilindraše sa strahopočitanjem pozdravljali. Kad je izašla ravnateljeva naredba, da đaci više ne smiju nositi cilindre, nestalo je te naše zabune.

Kad je onaj brkati maturant spomenute večeri stupio pred balkon te skinuvši cilinder započeo svoj pozdravni govor, spopala ga iznenada silna trema. Izrekao je: »Gospodine ravnatelju! Ti bi reko...« Ponovio je to još dva puta, ali ni koraka dalje od toga. Da spasimo situaciju, počeli smo vikati: »Živio«, a pjevači prihvatili pjevanjem podoknice. Ravnatelj se nato ljubezno zahvalio, a naša se povorka onda razišla.

VAŽNA LIČNOST GIMNAZIJSKOG PODVORNIKA JOŠKA

Uz ravnatelja i neke profesore osobito se sjećam našeg ondašnjeg podvornika Joška Dehina. Bio je nepismen, a strah i trepet nižeškolaca. Uvijek sa šibom u ruci hodao je i pazio na red te je često puta kojeg nevaljalca omahnuo šibom. Iza školskih vrata, koja su se uvijek otvarala četvrt sata prije početka obuke, kao Cerber stajao je naš Joško. Kad bi vrata otvorio, nagrnula bi mladež velikom silom, a Joško šibom dočekivao i stišavao našu preveliku revnost. On je također upravljao đačkim zatvorom, koji se nalazio u jednoj maloj sobici u prizemlju. O Jošku je ovisilo, da li će tko od zatvorenih đaka smjeti dobiti od kuće ručak ili ne. Najstrašniji je bio Joško onda, kada je dijelio nevaljalcima šibe. Ta se vrsta kazne upotrebljavala u nižim razredima, šibe su se dijelile ili na samu ili pred čitavim razredom kao težak i poučan primjer za nevaljalce i čitav razred.

ĐAČKI KONCERTI I DEKLAMACIJE

Bio sam još nižeškolac, kada se je koncem godine 1878. priredio veliki gimnazijski koncert. Davao se u velikoj redutnoj dvorani starog kazališta na Markovu trgu, gdje je danas dvorana za održavanje sjednica gradskog zastupstva. Tu su se u ono vrijeme na svečani način, poslije Tedeuma u crkvi sv. Katarine, dijelile svjedodžbe i nagrade, obično lijepo vezane hrvatske knjige. Inače su to činili razrednici u svojim razredima; tom bi se zgodom držale deklamacije

na hrvatskom, njemačkom i latinskom jeziku, što je nama mališanima naravno vrlo imponiralo.

Spomenutog koncertnog dana nastupio je Đački pjevački zbor i Đački orkestar,pod vodstvom prof. Vjekoslava Klaića. Flautu je svirao šestoškolac Vladoje Dukat, kasnije ravnatelj gimnazije. Taj đački orkestar, koji je mnogo doprinio, održao se više godina, ali je prestao javno nastupati, dok nije konačno zamro. Školske god. 1883/84. opet su đaci odlučili, da sastave orkestar. To su bili većinom učenici Glazbenog zavoda, koji su se sastajali u stanu jednog kolege i tamo se vježbali. Dirigent je bio Milutin pl. Farkaš, kasnije tajnik Glazbenog zavoda. Orkestar je nastupio javno god. 1884. u maloj dvorani Streljane prigodom koncerta u korist siromašnih slušača filozofije. Nastupio je još jednom, i to prigodom završnih školskih svečanosti iste godine, a onda prestao djelovati. Mjesto njega uveden je tamburaški zbor.

U ono vrijeme imali smo školu dnevno dva puta, prije i poslije podne, a ne kao danas samo jedamput dnevno. Četvrtak je bio slobodan, i nije bilo škole, pa je taj dan sve vrvilo po Maksimiru od raznih đaka. Četvrtkom su izlazili na šetnje i pitomci plemićkog konvikta, klerici, pitomci katoličkog sjemeništa ili Crnoškolci, grkokatoličkog sjemeništa te nadbiskupskog sirotišta ili orfanotrofovci iz Vlaške ulice. Veliki maksimirski ribnjak bio je zimi pun sklizača, sklizali su se čak i neki klerici. Kada bi napao obilan snijeg sve se je grudalo, te su se znale voditi čitave bitke.

U četvrtak i u druge dane iza obligatne obuke bila je neobligatna. Učilo se zborno pjevanje, svjetovno i crkveno, pod vodstvom učitelja pjevanja Ivana Strnada. Učilo se više praktički, a teoretski samo toliko, da smo poznavali note. Mi, koji smo polazili na crkveno pjevanje, imali smo pravo boraviti za mise na koru. Profesor bi redovito nadzirao, da se ne bismo previše zabavljali, nu to nas nije smetalo, da za svečanih misa pjevamo kod carevke mjesto »habsburške ili Stjepanove krune sjaja« uvijek samo »hrvatske krune sjaj«. Bilo je radi toga i istraga, ali bezuspješnih, jer su svi đaci bili listom mladi Starčevićanci. Crkva sv. Katarine bila nam je naročito draga, te smo je uvijek gledali velikim zanimanjem, poglavito barokni strop s prekrasnim freskama ili čitali natpise na mnogim grobnicama hrvatskih odličnika i velikaša.

Nas nekolicina kolega već smo se u petom razredu složili i osnovali posebni pjevački zbor, kojim je ravnao naš drug Viktor Koščica. Više puta smo i nastupili, tako prigodom sprovoda naših kolega. Je-

dared smo dapače pjevali i na grobu supruge našeg profesora Benigara. Taj vrlo strogi matematičar bio je od tada prema nama mnogo blaži i obzirniji. Uz pjevački osnovali smo i tamburaški zbor, što je onda bilo vrlo u modi. Ljeti je taj naš zbor znao koji put prirediti izlet u zagrebačku okolicu uz ugodnu užinu i kolegijalnu zabavu.

PRVI POČETCI RAZNIH ĐAČKIH ŠPORTOVA I DRUGIH RAZONODA

Bili smo i vrli planinari. U ono doba nije se planinarilo kao danas, ali smo ipak svake godine načinili po koji izlet u Maksimir sve do Mirne Kolibe i do gornjeg jezera ili na Sljeme, do piramide ili k sv. Jakobu. Obično smo odlazili odmah iza ponoći, da stignemo u goru prije izlaska sunca, što je u ono vrijeme kod takovih izleta bio glavni cilj. Na Sljemenu smo obično načinili veliki oganj te preskakivali kao na Ivanje, pekli na ražnju meso ili kukuruze, kuhali gulaš te uživali u hladnoj gorskoj vodi. Kasnije je mnogi od nas postao revan član Hrvatskog planinarskog društva.

Inače smo se bavili i drugim športovima. Nedjeljom poslije mise razvile bi se u Tuškancu ili na Sofijinu putu razne igre loptom, tako: Luknjice, Zrinskoga, Petrinjskoga, Kapuša i druge. Igrali smo se i Jarčanja te Razbojnika i pandura, te bi se razletjeli po cijelom Tuškancu sve do Pichlerove šume kod Zelengaja. Vlaškouličanci su se okupljali na Šalati ili nad Ribnjakom te se ondje igrali u dva neprijateljska tabora, dok nije jedna stranka bila pobijeđena, potisnuta u bijeg i nestala. Neki bi ljeti popodne odlazili u Maksimir na veslanje. Tu bi stari namještenik nadbiskupije dijelio čamce za 5 novčića za čitavo popodne. Najviše smo se otimali za »Lastavice« s jednim i to dvostrukim veslom. Priređivali smo dapače i male utakmice.

Zimi bi pak oživio Maksimir malim klizačima. Kada je bilo u Zagrebu utemeljeno I. hrvatsko sklizačko društvo (god. 1878.), koje su đaci marljivo pohađali, ipak se i dalje polazilo i na jezero u Maksimir, jer je ondje uslijed šumske hladovine sklizačka sezona trajala dulje nego u gradu. Neki su dapače za tih izleta i stradali, jer su znali propasti u jezero, kada je proljetno sunce led stanjilo i omekšalo. Kao dječarac divio sam se sklizanju glasovitog umjetnika sklizača grofa Artura Schlippenbacha, koji je dolazio iz Njemačke svojoj rodbini u Zagreb. Preko zamrznutih čamaca ovaj je lakoćom preskakivao, a isto tako i preko klupa, kako je to onda bio običaj. Sjećam se i igre s plosnatim čunjevima, koju su izvodili majstori na

ledu u Maksimiru. To sve me je potaklo, da sam i ja kasnije postao strastveni sklizač te sam se tim športom bavio sve do prije tri godine. Od drugih športova počelo je tada koturaštvo. Svoju smo koturašku karijeru započeli najprije s visokim a poslije s niskim kotačima. Mnogi su kasnije postali oduševljeni koturaši.

Gimnastika u ono vrijeme na gimnaziji nije bila obligatna. Vježbali smo kojekuda, dok nije podignuta zgrada Hrvatskog Sokola. U velikoj dvorani sokolske zgrade oduševljavali smo se za gimnastiku i sokolstvo. Sjećam se, da sam još kao dječak prisustvovao jednoj od prvih javnih vježbi s natjecanjima Hrvatskog Sokola na Streljani g. 1887., što me je silno oduševilo za gimnastiku.

Kod Coronelli-a učili smo plesati. Učili smo u staroj Streljani u Tuškancu, gdje se danas nalazi slikokaz. U Coronelli-evoj školi učili smo se i finom društvenom vladanju te figuralne plesove Četvorku i Hrvatsko Kolo uz druge moderne plesove. Za poklada smo se maskirali te u grupama posjećivali domove poznatih, a gdje smo bili naročito pozvani, ostali smo na zabavi i plesu.

Bilo je među nama i sabirača maraka. Nije bilo onda još ni kataloga ni albuma za marke, te smo sami pravili albume iz boljeg papira. Prvi trgovci maraka u Zagrebu bili su papirnica Julija Hühna u Ilici i apotekar Begna iz Vlaške ulice, gdje su se mogle marke po niskoj cijeni nabavljati.

VELIKO ZANIMANJE ĐAKA ZA HRVATSKU KNJIŽEVNOST

Naši dobri profesori dali su nam najljepšu pobudu za lijepu hrvatsku književnost te ostale poučne predmete, tako da je u svakom razredu bilo među nama odličnih đaka iz matematike, fizike, kemije, prirodnih nauka, klasične filologije, a osobito iz hrvatskog jezika i hrvatske književnosti. Imali smo njihovim poticajem smisla i za strane jezike. Njemački smo gotovo svi čitali, jer se u starom Zagrebu mnogo više govorilo njemački nego danas. Neki su učili francuski, a jedan dapače i engleski, koji jezik bio je za nas skroz egzotički. Ja sam učio talijanski kod prof. Antuna Petrića, a stenografiju kod ujaka prof. Franje Magdića, za boravka u Sloveniji naučio sam i slovenski, a kasnije pomoću svog kolege Teodora Živkova, koji mi je dao čitati bugarski đački list »Zoru«, naučio sam i bugarski. Bilo je u ono doba na svim zagrebačkim zavodima bugarskih đaka.

Knjige za čitanje dobivali smo iz đačke knjižnice, koju je vodio prof. Janda. Profesorska knjižnica naše gimnazije bila je na glasu

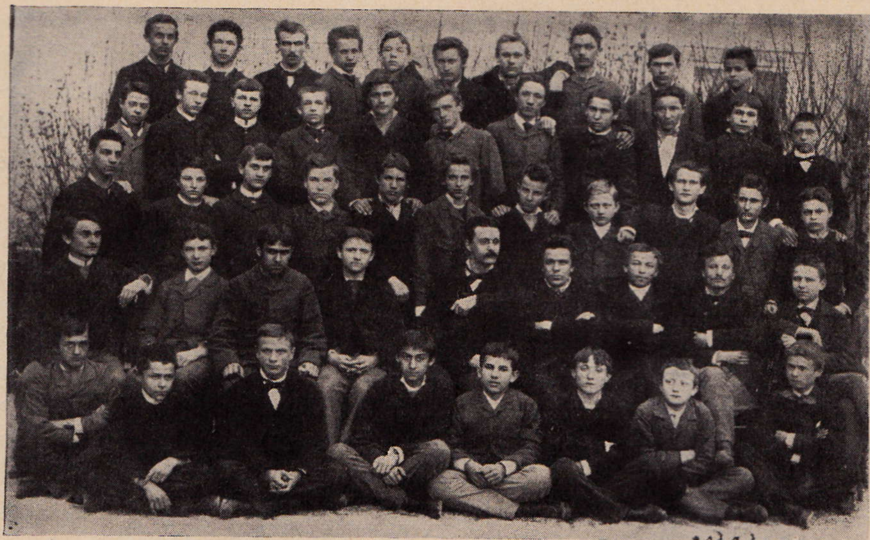
kao najstarija gimnazijska knjižnica u Hrvatskoj radi velikog broja rjeđih knjiga. Imala je još iz vremena ilirskog doba svu hrvatsku književnost.

Mi smo neki, koji smo se već za rana počeli zanimati za hrvatsku lijepu književnost, pročitali i posuđivali gotovo sve, što bi izlazilo. U nižim razredima čitali smo omladinske knjige, izdanja Zbora duhovne mladeži, a kasnije i od društva sv. Jeronima i Matice Hrvatske. Stari »Vienac« cvjetao je tada pod uredništvom Augusta Šenoe, te smo se svi divili prvim djelima Gjalskoga. Ja sam sa svojom braćom sakupio oko sto knjiga, većinom od Matice Hrvatske i Jeronimskog društva i »Vienac« te nešto slovenskih i njemačkih. Tako je nastala »Knjižnica braće Josipa, Franje i Viktora Bučara«. koja je imala i svoj poseban žig. Od nekog kolege, koji je napustio školu i postao knjigoveža, naučio sam vezivati knjige te sam nekoliko od naših knjiga uvezao. Kad je sve to bilo gotovo, počeo sam posuđivati knjige suučenicima u razredu uz novčanu odštetu. Primljenim novcem nabavaljao sam nove knjige, pa je i na taj način naša knjižnica brojčano rasla.

Kao petoškolce zanimala nas je osobita hrvatska književnost počevši od ilirskog doba i preporoda, te navlastito dalmatinska i dubrovačka, a učili smo i povijest hrvatske književnosti od prvog početka XV. stoljeća. »Smrt Smail-age Čengića« učili smo svi napamet, a mnogi je od nas još više toga naučio ex privata diligentia i onda pred razredom deklamirao.

PRVI ĐAČKI KNJIŽEVNI I ŠALJIVI ČASOPISI

U šestomu razredu g. 1884./85. počeli smo izdavati đački zabavno-poučni list »Hrvatska Bukva«. Naslov »Bukva« uzeli smo prema omiljeloj riječi jednog našeg strogog profesora B. iz matematike, a ugledali smo se u vesele dubrovačke književne skupine. Pretplatnika je bilo po cijeloj gimnaziji a takodjer i po realci. Nažalost nije se sačuvao na uspomenu ni jedan primjerak tog našeg đačkog lista. U uredništvu i otpremništvu bili smo: ja, Stanko Plivelić, kasnije profesor i Milan Petračić, sada odvjetnik. Kazališnu rubriku preuzeo je Stjepan Miletić, koji je kasnije (1894.) postao intendant Hrvatskog kazališta. Ja sam preveo iz češkog jezika crticu »Pokojna Barica« od spisateljice Karoline Svjetle. To je bio moj prvi književni nastup, kao što je tu po prvi put nastupio Miletić i drugi suradnici, koji su se kasnije istakli na književnom polju. Na neku Miletićevu kritiku

ĐACI VI. RAZREDA GORNJOGRADSKE GIMNAZIJE G. 1883.

osvrnuo se je Petračić, te je u listu nastala čak književna polemika. Milan Grlić počeo je prevoditi Homera, a bilo je i drugih suradnika.

Kako sam naučio češki te se upoznao s urednicima »Hrvatske Vile«, koja se upravo preselila iz Sušaka u Zagreb, i to s Nikolom Kokotovićem i Augustom Harambašićem, oni su me nagovorili, da surađujem u njoj. Tako sam pod jesen g. 1884. u »Hrvatskoj Vili« priopćio nekoliko prijevodnih crtica od čeških pisaca Jana Nerude, Eduarda Jelinka, s kojim sam počeo i dopisivati, te Beneša Trzebiskoga i Arnošta Polabskoga. Prijevodi su izlazili pod pseudonimom Fran Žaverski. Za to su saznali neki moji kolege, te kazali mojim profesorima, a ovi se začudili mojim prvim književnim pokušajima.

Kolega Viktor Koščica, koji je bio i dobar crtač, izdavao je i posebni humoristički list »Gašpar«. List je izlazio samo u pet primjeraka, i to kratko vrijeme. Nije imao nikakvih navlastitih nakana, tek samo neznatne šale. Ni od ovog lista nije se sačuvao ni jedan primjerak.

Najviše su djelovala na naše sve veće zanimanje za hrvatsku knjigu izvrsna predavanja naših profesora hrvatskog jezika Huge Badalića i Ivana Broza. Bili su s nama vrlo zadovoljni i očinski se veselili našem zanimanju za hrvatsku književnost i hrvatski jezik. Ako je tko iz vlastite pobude pročitao koju knjigu izvan školskih propisa, profesori su to znali pohvaliti, a isto tako izrazili su svoje zadovolj-

stvo, ako je tko od nas poznavao koju hrvatsku knjigu samo po naslovu i sadržaju. Hrvatske domaće zadaće znali smo napisati, na veliko čudo svojih profesora, vrlo opširno i na 12—16 str. čitave zadaćnice, kada smo dobili teme »po volji«. Tako je na pr. Miletić napisao cijelu raspravu o Demetrovoj »Teuti«, koja ga je navlastito zanimala.

Pobude za hrvatsku književnost dobivali smo i u tadanjim školskim Izvještajima, koji su uvijek donosili kakvu raspravu iz hrvatske književnosti ili povijesti kao na pr. Klaić: Nešto o tehnici Čengić-age (g. 1875.), Tade Smičiklas: Život i djelo Vjekoslava Babukića (g. 1876.), Mirko Divković: O osnutku Matice Ilirske (g. 1877.), Stjepan Kućak: Materinji jezik (g. 1882.), Klaić: Bizantska vlada u Hrvatskoj (g. 1885.), Milivoj Šrepel: Akcenat i metar junačkih narodnih pjesama (g. 1886.).

ĐACI I KAZALIŠTE

Zanimanje za hrvatsko kazalište bilo je kod nas gimnazijalaca tada vrlo znatno. Nalazilo se na Markovu trgu (sada Trgu Stjepana Radića). Naš drug Miletić posjećivao je kazalište gotovo svaki dan te ga je vrlo zavolio. Mi ostali polazili smo već prema mogućnosti u stajaći đački parter ili na otvorenu galeriju. Gornjogradski đaci bili su u kazalištu tako reći domaći, te su ih vratari puštali i badava. Neke predstave bile su za nas upravo senzacionalne kao od Julesa Vernea »Put oko zemlje«, pa komedija od Nestroja »Lumpacius vagabundus«. Jaki doživljaji bili su za nas i drugi igrokazi kao na pr. popularna drama »Graničari« od Freudenreicha, pa narodne glume od Markovića i Bogovića, a od opera osobito smo voljeli »Nikolu Šubića Zrinskoga« od Zajca. Divili smo se i uživali u umjetnosti jednoga Mandrovića, Fijana, Freudenreicha i Strozzi-eve. Najviše su nas oduševljavali rodoljubni hrvatski komadi, te smo pljeskali bez kraja i konca, što je više puta prelazilo i u političke demonstracije.

PROSLAVE MAIALISA, ĐAČKI IZLETI I ĐAČKE KAZALIŠNE PREDSTAVE

U ono vrijeme održavali su se po srednjim i pučkim školama dne 1. svibnja tako zvani »maialisi«, t. j. dani sprovedeni u prirodi. Nastavnici ili razrednici polazili su sa svojim razredom ili s više razreda na izlet u prirodu. Nije to morao biti baš 1. svibanj, a ako je čitav bio kišovit, priredio bi se čak u lipnju, a zvao se tada »junialis«.

Za moje vrijeme održana su tri veća maialisa. Jedan u Maksimiru kod Mirne kolibe, drugi u Sv. Šimunu-Markuševcu, a treći u Podsusedu. Na maialis polazili su višeškolci, a priključili bi se i niželškolci sa svojom braćom i roditeljima. Opskrba je bila naručena ili u gostionici ili se ponijela sobom, i to vrlo obilna, da se i profesori

Najzanimljiviji bio je maialis u srijedu dne 14. svibnja g. 1884. u Podsusedu. Priređivači smo bili mi đaci VI. razreda. Bilo je na izletu oko sto osoba. Najvažnija točka bila je diletantska predstava. Priredio ju je Miletić, koji je već tada bio poznat s prvacima zagrebačkog kazališta. Izabrao je francusku komediju »Ja nemam vremena« od Labiche-a. To je bio njegov prvi nastup na tom području, na kojem se kasnije kao intendant hrvatskog kazališta odlično istakao. O svom trošku iznajmio je pokretnu pozornicu od jednog stolara i ustrajno nas vježbao u svom stanu. Maialis i ta predstava svršili su u najboljem redu i na najveće zadovoljstvo prisutne mladeži. Sama predstava ispala je naravno u đačkom stilu, jer nitko od nas glumaca nije bio osobiti talenat, ali je mladu publiku ipak zadovoljila. Tom prigodom nastupili su đački pjevački i tamburaški zbor te gudalački orkestar. Osim toga kolega Šaban otpjevao je nekoliko duhovitih pjesmica o našim profesorima. Poslije objeda pregledali smo razvaline Susjedgrada, a navečer priredili vatromet. Čitav program bio je ispunjen hrvatskim narodnim i rodoljubnim pjesmama i davorijama. Imao je taj lijepi i ugodni maialis samo jednu neugodnu posljedicu. Nekolicina nas priređivača otišli smo već dan prije maialisa drugi sat popodne iz škole u Podsused radi opsežnih priprema za zabavu. Računali smo, da to ne će primijetiti naš kratkovidni prof. Šajatović. No dogodilo se obratno, zapisao nas u razrednicu, te smo za to dobili od našeg strogog razrednika Musića po dva sata zatvora. Podvornik Joško dobio opet posla!

Na početku svake školske godine priređivao se na trgu sv. Katarine pred zgradom gimnazije veliki sajam školskih knjiga, koji je bio vrlo živahan i dobro posjećivan. Bio je to vrlo jednostavan posao, jer se tada nijesu izdavale svake godine nove knjige. Jedna te ista knjiga služila bi generacijama. Školska godina počimala je prvim listopadom, sa svečanim zazivom Duha Svetoga u crkvi Sv. Katarine. Škola je trajala do konca srpnja.

Godine 1880. proživjeli smo veliki potres, a 1881. umro je veliki hrvatski književnik August Šenoa, čiji je sin Milan bio naš kolega. Dne 20. lipnja 1883. prisustvovali smo posveti gimnazijalske zastave

Izradila ju je, po nacrtu graditelja Hermana Bolle-a, časna sestra Xaverija, prava umjetnica u takvu poslu. Posvetu je obavio kanonik Franjo Rački.

Svake su godine redovito svi učenici s profesorima prisustvovali velikoj tjelovskoj ophodnji u Donjem gradu i na malo Tijelovo u Gornjem gradu. Za sve đake bila je to velika svečanost, te su mnogi bili svečano odjeveni, a neki i u bijelo s kitama cvijeća u rukama.

U tadanju kroniku naše gimnazije spada također i to, da se je g. 1878. upisala u naš zavod prva učenica Milica Šviglin. To je prva Hrvatica, koja je kao privatista svršila gimnaziju te se onda posvetila akademskoj naobrazbi te svršila medicinski fakultet u Zürichu i sada još živi u Sofiji kao liječnica.

ZAGREBAČKA ĐAČKA MLADEŽ ODUŠEVLJENO SLIJEDI NAUK DR. ANTE STARČEVIĆA

Bavili smo se i politikom. Osim »Vienca« i »Hrvatske Vile« čitali smo i »Pozor« (kasnije »Obzor«) te Starčevićevo glasilo »Sloboda«, koja se je kao i »Hrvatska Vila« preselila iz Sušaka u Zagreb i nastavila izlaziti kao »Hrvat«. Osim nekoliko Obzoraša nas je većina pristala uz nauku Ante Starčevića. Bilo je i nekoliko učenika, sinova viših činovnika ili Madžarona, ali se ovi nijesu isticali u đačkim političkim raspravama. Sjećam se dobro, kako je bilo naše veliko oduševljenje g. 1884., kada je za bana Khuena unatoč njegova pritiska izašlo na izborima 25 zastupnika Starčevićeve Stranke Prava te 13 od Neodvisne ili obzoraške stranke i još tri opozicionalca izvan stranaka, ukupno od opozicije 41 zastupnik. U slobodne sate skupljali smo se mi đaci tih izbornih dana pred tiskarom Stranke Prava i nestrpljivo čekali na brzoglase, koje je uredništvo na prozoru objavljivalo. Te smo vijesti donosili i u školu te se svi zajedno oduševljavali.

Mi đaci nijesmo smjeli ući u saborničku dvoranu, ali smo zato često i dugo čekali na Markovu trgu na svršetak sjednice hrvatskog Sabora, da vidimo Staroga, koji je kao svjež i snažan starac izlazio iz sabornice, praćen od svojih političkih prijatelja. Mi smo ga oduševljenim poklicima izdaleka burno pozdravljali.

Nakon svršetka mature zajednički smo se slikali, a navečer priredili oprosnu večeru. Uslijedio je dirljiv rastanak i dogovor za buduću proslavu desetgodišnjice. Od tada smo se sastajali na proslave više puta, posljednji je bio prošle godine, ali broj svečara bivao je

sve manji i manji. Starost, bolest, pa i smrt prorijedila je naše redove. Na posljednjem sastanku g. 1941. od 56 maturanata bilo nas je živih samo 22, a prisustvovalo je svega nas 5. Od naših suučenika, koji su prije pol stoljeća polazili starodrevnu Gornjogradsku gimnaziju na Katarinskom trgu postali su mnogi kasnije odlične ličnosti tako sveučilišni i srednjoškolski profesori, liječnici, odvjetnici, poznati pjesnici i književnici i naučni radnici.

To naše staro doba je minulo, čini nam se, da je otišlo u nepovrat, ali se pred nama ponavlja slika prošlih dana: oživjelo je danas u punoj snazi ono staro Starčevićevo rodoljublje, kojim je bila zadojena naša gornjogradska gimnazija. Stari duh, pomlađen i oživljen vraća se u živahne i modernizirane ulice našega grada, spojila se borbena prošlost s borbenom i pobjedničkom sadašnjošću naše domovine Hrvatske, te mi stariji smireno odstupamo, radosna srca prepuštamo budućnost domovine novim pokoljenjima hrvatske srednjoškolske mladeži, čiji nacionalni zanos nije nikada u prošlosti jenjao ni popustio, a danas se pred našim očima razvija u takvoj životnoj snazi i s toliko zdravog idealizma, da s najljepšim nadama gledamo u budućnost Hrvatske i mladih hrvatskih pokoljenja.

NAD GROBOM USTAŠE

Kraj Zagreba na brdašcu
Mrtvih leži stan,
Mlad ustaša tu počiva
Sniva slatki san.

Vjerna seka cvijećem kiti
Humak brata svog,
Tiho moli, da mu pokoj
Duši dade Bog.

»Snivaj slatko, brate mili,
Snivaj slatki san,
Hrvatska je tvoja sretna,
Narod slobodan.

Život svoj si položio
Za slobodu rodu svom,
Oči ti se zaklopile
Za Hrvatsku i za Dom!«

Anđelko Sabljak, učenik II. razreda III. muške realne gimnazije u Zagrebu.

NOVO DOBA

Novo doba- novo vrijeme
Skinuli smo s duše breme
Sad nas vodi naša dika
Živimo za Poglavnika!

Sad je doba divnog rada
Pouzdanja, bratskog slada
Nema više očajnika:
Vjerujemo u Poglavnika!

Za Dom spremni vjera snaži
Srušili smo kule laži
Sve pod vodstvom Div-vojnika:
U boj svi za Poglavnika!

Sastavila Paško Štefica učenica IV.d građanske škole, Sarajevo.

Dr. DRAGO ĆEPULIĆ

KJIŽEVNOST I PRIVATNA LEKTIRA U SREDNJOJ ŠKOLI

Srednjoškolcu se pružaju za odgoj njegove duševnosti: uma, duše i volje razni predmeti iz područja znanosti i filozofije. Srednjoškolac ne može zbog svoje dobi ni iz daleka prosuditi ni omjeriti veliko značenje svega, što mu se pruža ili bolje onoga, što bi mu se u osam godina htjelo ili imalo pružiti. No nema možda odrasla čovjeka, koji ne bi, sjetivši se svojeg srednjoškolskog odgoja, požalio, što nije otišao iz škole bolje spremljen i bolje upućen u ovom ili onom području ljudskoga znanja. U životu tek čovjek osjeti i spozna, da svako znanje koristi i širi duševno obzorje te daje bolje mogućnosti u izgradnji i afirmaciji njegove ličnosti. Tek kasnije čovjeku se sve više otvaraju oči za ono, što bi još želio znati, što bi želio barem donekle razumjeti, i onda osjeća, da tu manjkaju neki preduvjeti, da je slab na ovome ili onome području. Onda tek uviđa tešku pogriješku, što nije u srednjoj školi bolje i dublje tu stvar proučio, da se nije bolje spremio, da nije više truda uložio, što je neke predmete samo zbog »profesora i škole učio«, a za drugi neki predmet veseli se, da je imao dobrog profesora, koji mu je podao neko znanje, koje mu je koristilo vazda kao jača podloga za razumijevanje stanovite strane života i daljnje proširivanje znanja ljudskoga.

No mnogim đacima još prije nego stupe u život ljuto se osvećuje njihova nesavjesnost i nemar u srednjoj školi. Mnogi naime đaci, nedovoljno spremljeni u srednjoj školi, vrlo se teško snalaze u prelazu na sveučilišne nauke i svršavaju ih s mnogo poteškoća i zaprijeka, a obično samo zbog toga, što su premalo solidna znanja ponijeli iz srednje škole.

Lijepa književnost navlastito pak služi đaku za nešto, što ga ima čitava oblikovati za ono, što se zove »humanistički odgoj«. U Francuskoj se sad iz temelja obnavlja studij starih klasičnih jezika u srednjoj školi. Tako je po želji velikog vojnika i državnika, umne ličnosti maršala Petaina. Za odgoj i oblikovanje svake umno i ćudoredno jače ličnosti bezuvjetno je potrebno proučiti klasičnu starinu, koja je uz kršćanstvo temelj čitave europske kulture; jedino tako đak na vrelu nauči cijeniti i ljubiti ono, što je vječno ljudsko, što ostaje uza sve hirove povijesti, uza sve mijene svijeta. Tom humanističkom odgoju služe nadalje i ostali jezici i njihov studij. Napose tome služi književnost, a s tim u vezi veliku vrijednost ima t. zv. privatna lektira.

Mi smo svi tek slabi ljudi i bez daljnjeg filozofiranja svatko uviđa, da čovjek ne će nigda priznati neku vrijednost bilo čemu, što se stvara, ako ne služi njemu, čovjeku. Čovjek je po prirodi egoist i hoće sebe, hoće da živi i da se afirmira... Ali onda, kad se trgne i želi objektivno, stvarno ispitati svijet i odnose u njemu, smisao stvari i zbivanja, onda dolazi do pojma o Bogu i spozna, da je u Bogu konačni smisao, jer svijetu bez Boga bezuvjetno manjka svaki zaključni račun. Kad dakle čovjek dolazi do dubljeg pojma o Bogu, onda svaka neiskvarena svijest dolazi do zaključka: čovjek treba da služi Bogu, zatim onome dobru, što ga naši velikani, što naš Stari zvaše »poštenje«. No čovjek pri tom služi ujedno i sebi: jer Bog je čovjekovo »dobro«, nešto, što čovjeka obogaćuje, nešto, za čim čovjek teži, za čim on teži, makar da mu se i čini — časovito zbog njegovih slabosti i strasti — da nije tako. Bog je mjerilo za ljudsku kulturu, ali ona ima služiti čovjeku. »Sve je vaše, a vi ste Božji«, piše apostol Pavao u tom duhu.

I jer smo svi ljudi, jer smo svi nesavršeni, jer nas kroz život vodi dnevna svijest o našoj bijedi, koja uvijek priznaje više, to ispitujući sebe moramo priznati, da je čovjek po riječima Pascala »hrpa protuslovlja«, smjesa »bijede i veličine«, pa ako se sam hvali, Pascal ga ponizuje, ali ako se sam ponizuje, Pascal ga uzvisuje. Ni za jedan predmet ne može se kazati (ako i ne možda u svakoj pojedinosti tog predmeta), da nam ne bi trebao za život. Đaci često govore: »To ne treba za život«. No mi ne želimo mnogo o tom raspravljati. Književnost je ipak đaku osnovno potrebna. Ona služi humanističkom odgoju, ona čini mladog čovjeka sposobnim, da se sve više zamisli u sebe, u svoje biće, pa da onda prosuđuje, što je čovjek, i videći sebe u pravom svijetlu, da nauči praštati, pomirljivo živjeti, ljubiti bližnjega. kako nas uči Evanđelje.

Privatne lektire bilo je za t. zv. Jugoslavije u školi i odviše. Jer premda treba reći, da vrijedi načelo: »čitati, čitati i opet čitati«, ipak treba priznati, da mladi čovjek nema još toliko životnog iskustva, da bi mogao slijediti i posve razumjeti sve, što pruža književnost. Kao što za probavu treba dobar želudac, tako uči psihologija (nauka o duši), da ni svijest ne može probaviti, primati u sebe sve, što joj se pruža, već treba da ona raste, razvija se i obogaćuje, pa tek onda s vremenom može sve više, sve bolje primati, shvatiti i posvojiti. Profesor bi u školi krivo činio, ako bi samo »predavao« privatnu lektiru, gomilao zahtjeve, da se čita i ovo i ono: ali đak i sam treba da čita ono, što odgovara njegovu stupnju razvoja, i onda redom sve teže, teže ne

samo jezično, nego i misaono, i ne samo teže misaono, nego i teže po sadržaju životnog iskustva i razvoja, koji se za tom lektirom kriju.

Lektira je odlično sredstvo humaniziranja. Ništa nam tako dobro ne dođe kao knjiga. Čitati, pravo i sa shvaćanjem čitati znači odgajati u sebi čovjeka. Moglo bi se ovdje postaviti prigovor: pa zar nisu toliki ljudi čitači ipak tako malo »ljudi«? Da, pravo kažete, ali to je stoga, što »znati« još ne znači »htjeti«, i što čovjekova bijeda sastoji u tome, da znade, da je nešto pravo i dobro, pa ipak on čini posve drugačije, ili kako kaže sam apostol Pavao: vidim dobro, činim zlo. A što bi bilo tek onda, kad ne bi barem uviđali, što je zlo, a što je dobro, pa kad uopće ne bismo bili svijesni, kad činimo zlo?! Ako zađem s puta, nisam se izgubio, dokgod znadem, gdje je pravi put, dokgod ga imam u vidu. Ali zađem li na krivi put i držim li ga za pravi, onda sam upropašten, izgubljen. Zato su pogubna kriva načela. I ovoj nesreći, u kojoj je danas čovječanstvo, uzrok su kriva načela. Čovječanstvo se našlo u velikoj moralnoj krizi, u ćudorednom kaosu: izgubilo je smisao za dobro i zlo. Demokracija je između ostaloga postavila krivo načelo, da u svemu odlučuje broj, količina bez obzira na kakvoću i sadržaj. Pedeset pokvarenih majki ne dokazuje, što je majka, nego se iz prirode same vidi, što je majka. I tu dokazuje više jedna dobra majka nego sto zlih majki. Ako se negdje nađe pet budala, onda one po »demokratskom« moralu svakako imadu pravo protiv jednog ili dapače četiri umna čovjeka. No već je filozof Descartes tvrdio, da je »većina glasova dokaz, koji ništa ne vrijedi« (osim ako se radi o općenitom uvjerenju ljudskoga roda, jer to onda nije glasovanje, nego izraz naše ljudske naravi: tako na pr. opće uvjerenje o egzistenciji Božjoj). Većina je po demokraciji sve više izopačivala moralne vrijednote, i mi smo se eto našli u fatalnom kaosu. Izglasalo se i polazak u Beograd na 1. decembra 1918. Izglasalo ga nakon propasti Austro-Ugarske Narodno Vijeće Srba, Hrvata i Slovenaca. Pa ipak je tada jedino Stjepan Radić bio pravi izraz volje hrvatskoga naroda, a ne većina Narodnog Vijeća. I zato sudbonosno zvuče riječi Radićeve: »Svi su tada osim zastupnika Hrvoja govorili (t. j. u hrvatskoj sabornici) kao da ovo nije dvorana Hrvatskog državnog sabora«. Hrvatska država mora postojati, to hoće hrvatski narod. Hrvatski državni sabor može biti samo onaj sabor, koji hoće hrvatsku državu. Tu ne odlučuje nikakova brbljava većina. A Narodno Vijeće nije po tome ništa drugo negoli primjer »demokratske većine«, gdje je broj ili »većina« poslužio samo kao sredstvo za sakrivanje prave istine i za podjarmljivanje jednog starog kulturnog naroda balkanskim pustolovima.

Lažna načela se osvećuju. Iz moralne krize možemo izaći samo priznavanjem i poštivanjem pravih ćudorednih načela, postajući ljudi, pravi ljudi, jer ljudska svijest dobiva vrijednost tek po tome, što se ne ravna po nagonima, strastima, prohtjevima, sebičnom divljanju nego po ćudorednim načelima. A ćudoredna načela ne proizlaze iz same obstojnosti i prohtjeva »većine«, nego slijede iz »p r i r o d e« stvari. Književnost služi humanističkom odgoju, odgoju za čovječnost, ona odgaja u mladoj duši »čovjeka«. Posve u duhu našega Staroga i Stjepana Radića, koji su za osnov svega života tražili »poštenje«. Kad kažemo: odgoj čovjeka, time ne niječemo, da hrvatska knjiga ne odgaja i hrvatskoga čovjeka, ali i hrvatski čovjek mora da bude čovjek, čovjek moralnih načela, čovjek onoga »poštenja«, o kojem su govorili svi naši narodni velikani. Hrvatska književnost ima da odgaja hrvatskog čovjeka, ali u hrvatskom čovjeku ona odgaja i poštena, ćudoredna čovjeka. Strane književnosti isto tako odgajati će u đaku pravu čovječnost, da još više bude i postane svijestan, da je i kod drugih zdravih, kulturnih naroda prava čovječnost temeljni uvjet njihova opstanka.

Tako knjiga odgaja za čovječnost. I vrhunac čovjeka je moralna svijest, koja nas poziva na život u međusobnoj podnošljivosti, poštivanju i ljubavi.

Lijepa knjiga je zabava. Ona razigrava maštu, prija uhu, godi ćudi, odmara, razigrava srce ... Ali ona i tješi i podiže duh. Nikad nije i ne smije biti protiv naroda. Demokracija je htjela ubiti sve nacionalne vrijednote, kultivirati samo »čovjeka«. Ali svaki čovjek pripada i nekom narodu. Lijepa knjiga diže čovjeka u boli, diže narod u patnji, bodri ga, da ustraje. Hrvatska knjiga je oduvijek vršila tu službu, i nije se zato iznevjerila umjetničkome svome pozivu. Narinuti tendenciju znači iznevjeriti se umjetnosti, ali to ne znači, da ne može biti dobre rodoljubive pjesme, gdje tendencija nije narinuta, gdje se ideja organski rađa iz same pjesme kao umjetničke tvorevine.

Lijepa knjiga odgaja. Ona uči biti »čovjek«, ona nas upoznaje s našim bližnjima, kojima treba pomoći kao i nama. Svi imamo svoje pogriješke, i nemoguće je, da pomognemo bližnjem, da ga ljubimo i da mu praštamo, ako svoje vlastite pogriješke ne upoznamo i ako se prema tome ne ravnamo u odnošaju s čovjekom.

Književnost je umjetnost. To mi u ovom članku ne zaboravljamo. Odgoj umjetnički daje se u srednjoj školi kroz knjigu. Lijepa

knjiga je umjetnost, jedna grana umjetnosti. Moglo bi se ovdje ovom eseju prigovoriti, da nije počeo time, da naglasi ovo estetsko gledište. Dakako da valja lijepu knjigu promatrati u prvom redu s estetskog gledišta, s gledišta onoga, što je lijepo, s gledišta ljepote. »Moderna« je bila kod nas pokret, koji je to stanovište naglašavao, i u tome je imala pravo. No to ne znači, da može umjetnički biti dobro nešto, što protuslovi etičkim, ćudorednim zakonima.

Istina je s druge strane, da niti idejno naturavanje tendencije nije umjetnost, t. j. ako se na pr. u nekoj pjesmi naturava jedna zdrava, plemenita misao, iz toga ne slijedi, da je pjesma dobra. Ona je pače zla, jer misao mora da iz pjesme sama regbi nikne, izraste bez naturavanja.

Kad danas stvaramo, sredjujemo Hrvatsku, stvaramo je u svakom pogledu. Hrvatska neizgrađena u umjetničkom pogledu morala bi roditi nesrećom i u političkom pogledu. Ne mogu postojati dvije Hrvatske: politički sređena Hrvatska, i freudovski dekadentna ili neizgrađena Hrvatska na umjetničkom polju. Ovako bi se stanje prije ili poslije ljuto osvetilo. Zato u listovima mladih ljudi ne smije više biti mjesta, ali kud i kamo još manje hvalospjeva rastrganoj, destruktivnoj i nemoralnoj umjetnosti Versailleske ere. Ne želim zastupati nikakovu tjesnogrudnost, ali ja zastupam isto stanovište, koje je zastupao i Platon: državi može biti stanovita »umjetnost« na nesreću i propast. Dakako da loša umjetnost i nije umjetnost, ali oni, koji je zastupaju, ne će nigda priznati, da umjetnost ima svoje zakone, koji čine, da nešto i ne može biti lijepo, ako vrijeđa ćudorednu istinu.

Lijepa knjiga ima odgajati đaka u umjetničkom gledanju: o tome nema spora. I ne radi se o učenju naizust datuma i imena iz književnosti, nego o umjetničkom odgoju mladeži. Ali i o humanističkom, kako gore izložismo. Ta humanistička zadaća je općenitija od umjetničke, jer umjetnik osobito štovalac umjetnosti ili uživalac u ljepoti ne može biti svatko, ali je važno, da se svatko, tko svrši srednju školu, odgoji što više humanistički. Homo sum: čovjek sam; nil humani a me alienum puto: ništa mi ljudsko nije strano. Ta je lozinka savremena i danas.

Skupljajući sve u jedno može se reći, da hrvatska knjiga i uopće književnost ima odgajati umjetnički i humanistički. Tu onda književnost podupire ćudoredni odgoj, premda to zapravo nije cilj umjetnosti. Jer ona ima svoj posebni predmet i svoj posebni cilj: ljepota i užitak u ljepoti.

Privatna lektira u srednjoj školi ima danas vrlo važnu ulogu, ulogu humanističku. Jer nigdje se čovjek toliko ne osjeća kao u književnosti, u umjetnosti. Što vrijeđa čovječnost, ne može biti umjetnički, ne kao da bi umjetnost bila podvrgnuta ćudorednom mjerilu, ali po sebi je ona takove fine građe, da odbija svaku nečovječnost: ona se kreće u suptilnim, odabranim, nježnim, otmjenim sferama duševnosti, i što vrijeđa čovječnost, ne može biti lijepo.

Golemu zadaću i važnost ima dakle privatna lektira i uopće lijepa knjiga u srednjoj školi. Književnost lijepo dira i dosiže metafiziku. Onome, što je život, umjetnik uvijek dodaje iz duha, zato nedostaje reproducirati dnevnu stvarnost bez daljnjega. Ne, nedostaje fotografija, jer duh umjetnika treba da doda, da se dotakne metafizičnoga ... To biva makar i bez znanja, čak često i protiv znanja i umjetnika i onoga, koji uživa u umjetničkom djelu.

Boriti se protiv boljševizma na fronti, a dopuštati književni boljševizam bilo bi kobno protuslovlje. U đaku ne bismo odgojili humanistički ni umjetnički smisao (koji je opet i sam nešto »humanističko«), kad bismo tako postupali. Uostalom s pravom se veli, da na mlađima svijet ostaje. Stari mozak je ukočen, i mi vidimo i danas, da neki ovo protuslovlje ne uviđaju. Neki se pak njime koriste, da izlegu u tuđem gnijezdu svoja jaja. Koliko i kako će uspjeti, to zna budućnost. Sav se prenem, dižem se i rastem, kad začujem zvuke Chopinove snažne des-dur polonaise: zvonke, regbi ratnički-zanosne, tako određene i pune elana. Diže se čovjek i raste, kad sluša jahanje Walküra Wagnerovih: one odlučne krokove, velike intervale, koji se dižu; kad čuje Siegfriedov motiv, koji se iza zamaha propinje i bori i triumfira. Takva glazba kadra je odgojiti značajeve. Ali ima i glazbe, koja je kadra odgojiti kukavice ili moralne propalice ... I nisu stari Grci uzalud govorili o ethosu u glazbi. Tako i lijepa knjiga, i kad ne raspreda ideje, sadrži u sebi — sve bez riječi — svoj ethos ...

Lijepa knjiga ima odlučnu zadaću u srednjoj školi. S njom nada sve privatna lektira. Ona goji i odgaja duh, duh, koji sve pokreće, ali treba da goji duh gradilački, ne rušilački, duh čovječnosti, duh, koji jednako kao i diplomatski i ratnički uspjesi imade svoj udio na miru, sreći i veličini naroda i čovječanstva.

Da skupim sve u jedno. Lijepa knjiga odgaja umjetnički i humanistički. Umjetnost ima svoje posebne zakone, ne mjeri se ćudorednim zakonima, ali ona je ipak po sebi takove naravi, da ono, što je lijepo, ne može vrijeđati moralne zakone. Jer je umjetnost više od knjige života, ona lista u albumu života, ali dodaje, gleda, odabire, stavlja u

smisaonu vezu, roni u neku metafizičku visinu... Rastrgana, boljševizirana »umjetnost« bila bi narodna nesreća, a poraz na umjetničkom polju donio bi sa sobom, kako smo to vidjeli nedavno na primjeru Francuske, poraz i na narodnom i na vojničkom polju.

Gradilački duh književnosti je tek pravi umjetnički duh: tako traži narodni interes, ali i sama umjetnost, književnost to u sebi nosi.

Iz svega se vidi golema humanistička, čovječanska, narodna i umjetnička vrijednost književnosti u odgoju mladeži.

KOVČEG S TRI BRAVE

Mustafa, mudri i bogati trgovac iz Damaska, imao je samo jednog sina, Saida. Dobar mu je bio sin, ali lakovjeran i povjerljiv prema svakome. Otac zato odluči odučiti ga od prevelike lakovjernosti.

Jednoga dana morao je Mustafa sa Saidom krenuti u Bagdad zbog svojih trgovačkih poslova. Otac upita svoga sina:

— »Komu bih povjerio svoj novac, da nam ga čuva, dok budemo na putu?«

— »Mojemu prijatelju Ahmedu«, rekao je mladi Said bez razmišljanja, »on je najpošteniji čovjek u Damasku.«

— »Vrlo dobro,« odgovori trgovac. »Ovoga puta učinit ću, kako ti govoriš.«

Dade svome sinu velik i težak kovčeg, da ga preda Ahmedu na čuvanje. Kada se Said vratio, krenuše zajedno u Bagdad.

Prošla su dva mjeseca. Otac i sin vratili se u Damask. Trgujući vješto zaradili su dosta novaca.

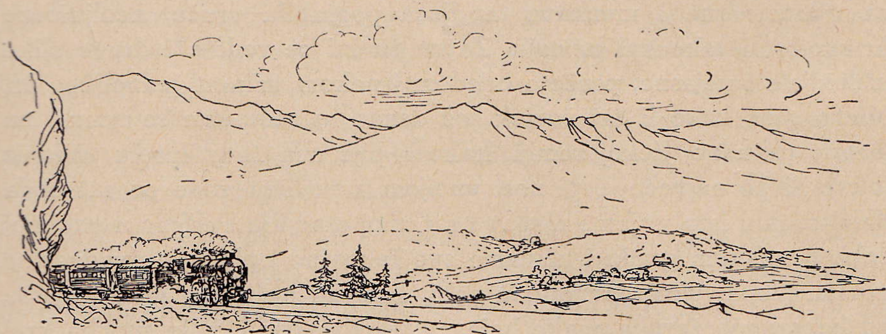
— »A sada, sine,« reče Mustafa mladome Saidu, »pođi do svoga prijatelja Ahmeda i potraži, da ti vrati naš kovčeg s blagom.«

Said se uputi svome prijatelju, a malo poslije vrati se vrlo ljutit.

— »Ti si, oče, uvrijedio moga prijatelja!« uzviknuo je Said. »On mi kaže, da u onom kovčegu nije blago nego gomila kamenja.«

— »Kako je tvoj prijatelj otkrio, da je samo kamenje u onom kovčegu?« upita Mustafa. »Trebalo je razbiti tri brave, i ja vjerujem, da sam dobro učinio, što mu nijesam povjerio ništa od vrijednosti.«

Said obori glavu i od tada više je slušao svoga starog i iskusnog oca.

MOJ STRIC SIJE...

CRTICA IZ LIČKOG SELJAČKOG ŽIVOTA

Vlak je jurio tračnicama i ustrajno soptao svojim hrapavim, bučnim, željeznim glasom. Zastajkivao bi kod svake manje ličke postaje, okadio male, trošne potleušice crnim dimom iz svojih čađavih pluća, fićuknuo bi kao na pozdrav i onda polako odteturao dalje...

Sjedim uz veliki vagonski prozor, prislonio sam čelo na hladno staklo. Htio bih se nagledati ličkog kraja i ličke bijede, ali vlak nesmiljeno juri naprijed i neda mi, da se zaustavim pogledom na dragom kršu. Preda mnom se nižu slike, nejasne i blijede kao neuspjele fotosnimke početnika. Moje misli isto tako nejasne lutaju i jure prema malenom selu, koje sam davno ostavio, ali ga nisam nikad zaboravio...

Neke nejasne, crne slutnje su me podgrizale, a moja mašta uveličavala je sliku bijede, koju sam upoznao u kući svoga strica u najmlađim godinama svoga djetinjstva. Zamišljao sam svoga strica kao sijeda starca sa izbljedjelom, crvenom ličkom kapom na glavi, kako uzalud grize lulu sjedeći ispred prozora svoje ličke kućice. Već kao da ga vidim, kako sjedi, a slama s krova dopire duboko do njegove istrošene kape. Pokraj kuće je staja — pocrnila od gnjile šimle, nakrivila se od starosti. Kraj staje lokva, žuta i puna žâba, a nad lokvu nadvila se mršava lička buša, istančala vimena, pa srče i uteže vodu polako i lijeno...

Moje uspomene iz djetinstva se bude i oživljuju, i ja vidim kako se moj stric diže i onako golem prigiba, da uđe u svoj niski dom te onda sjeda s ostalima oko niska stola. Svakom u ruci po komad

ražovnice, crne i meckave, a djeca pograbila vruće, neoljuštene krumpire, i tako svi užinaju. Zatim su mi se redale i druge slike izbljedjele i nejasne, prožete bijedom i nekom tužnom jednoličnošću. Mislio sam, kako li taj čovjek još danas tu radi, kini se i muči na slaboj, oskudnoj ličkoj zemlji, kako li pije onu žutu, kiselu vodu iz lokve ili po najvećoj žegi nosi vučijom koju litru vode po sat hoda daleko. A u isto vrijeme njegov brat, moj otac i ja sjedimo u udobnoj sobi, u velikom gradu i uživamo sve tekovine i plodove dvadesetog vijeka. Voda, plin i svijetlo u sobi, a izvan nje čitav grad sjaji se od bezbrojnih žarulja svake boje, ... a moj stric i dalje žmirka kraj pospane, žute petrolejke. U ogromnom gradu dan i noć rade kazališta, slikokazi, kavane, razne zabave, koncerti, krugovali i stotine drugih priredaba i razonoda, sve za udobnost, odmor, napredak i visoke potrebe kulturnog, obrazovanog gradskog čovjeka, koji od svoga rada ili pak nerada i jedva dospije, da nešto od svega toga užije i proguta. A dotle tamo u onom zaboravljenom selu živi moj stric sa svojim ukućanima vječno u nekom strahu pred gladi, premda već i onako gladuje, u strahu, da će ostati bez krova, premda se šimla već sasma nagnula, i u bojazni, da će umrijeti kao velik griješnik poganin, premda mu je čitav život tek teška i duga pokora! ...

Takve misli budile su se u mojoj duši iz mojih blijedih dalekih uspomena, i one su razbijale sve veselje mog dolaska. Nisam ih se mogao otresti. Neke crne nejasne slutnje brodile su obzorjem mojih misli, kao kad se u jesen nad visoki Velebit nadviju tmasti tmurni oblaci, pa onda ostanu stajati po čitave dane kao neka nepomična avet ...

Konačno se vlak zaustavio na pragu poznatog mi kraja. Pošao sam poljem prema onoj staroj kući iz moga djetinstva. Znao sam, najprije dolazi krčma, preko ceste seoska crkva, par kuća dalje potkivač, a zatim na kraju — stričeva kuća. Bojao sam se, da ga ne nađem u krčmi pijana, krvavih očiju, s kartama u ruci. Bijeda je kadra svašta od čovjeka učiniti. Možda sad u krčmi grdi i viče, s bocom rakije doziva pravdu, a debeli ga krčmar goni ... A on se buni i viče na sav glas i onda ga onako podivljala, musava guraju iz krčme i snažni udarci odjekuju po njegovim leđima ..., a onda noć ... strah ... vika i oružnici.

Zavirio sam kroz otvorena vrata u krčmu, bila je prazna. Olakšanje me obuzelo, a i stid, što sam tako zlo o stricu pomislio. Velebit se već zlatio na suncu, koje mu se posadilo na vrh ko kruna na

glavu; dostojan ures sijedog stražara i čuvara naše slobode. Preda mnom pukla široka lička visoravan, a odasvud dopire miris proljeća. Posljednje sunčane zrake zarile se u čovjeka na oranici, osvijetlile mu široka pleća i ličku prtenu torbu, što mu visi preko ramena, osvijetlile čovjeka-sijača. Kako se lagano pomiče sijač naprijed, tako i torba udara o njegove bokove.

Moji koraci upravljeni su prema sijaču... Jest, čini mi se, da je to on, to mora biti on, on je, moj stric! Poznam ga po slici, po ocu, po sebi! Čujete li, moj stric sije! Gledajte, moj stric grabi sitno zrnje, njegova žuljava ruka blago zamahuje desno i lijevo, blagoslivlje siromašnu, dragu, svetu patničku ličku zemlju. Zrnje se kotrlja u sitne jamice, to moj stric moli! Lice mu je svetački pobožno, usta na čuđenje i molitvu otvorena, a blage oči kao da već vide stabljiku i klas, što miriše po kruhu, blagostanju i zasluženu miru. Crvena kapa nagnula se do tmastih obrva i obijesno se nakrivila. Noge su gazile po izoranu grumenju i pokadkad se spoticale. Zamahnuo stric još par puta pa onda zastao. Skinuo s ramena torbu, protresao je, a licem mu se razlio smješak zadovoljstva. Svoje je svršio, a ostalo je zemljino i Božje. Tada se stric sagnuo, uzeo grumen zemlje i prinio je k očima. Mjeri je, gladi, šapuće, sav se zanio u tu vlažnu, gnojem namočenu grudu, znojem, bijedom i stradavanjem opranu. Stric stisne šaku i počne je mrviti, a onda otare rukom i izvuče lulu pa je stane puniti. Puni lulu i gleda u daljinu prema Velebitu.

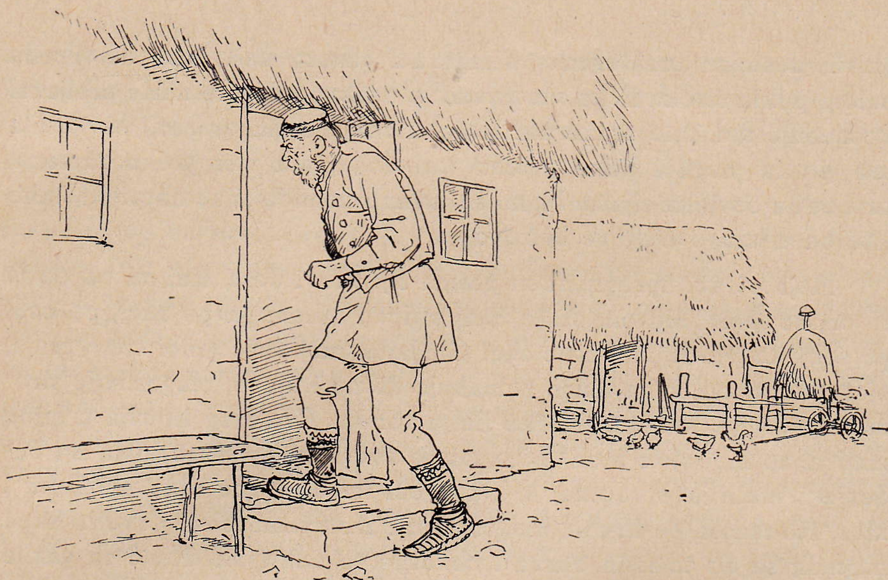
Dotle sam nijemo i pobožno promatrao taj divan prizor smišljajući, kojim bih riječima pristupio svome stricu, pa da razumije moj zanos, moju sreću, moju vjeru i poštovanje prema njemu i rodnoj grudi. Nijesam našao ni jedne riječi, koja bi bila dostojna stričeva djela i truda.

— »Zdravo, striče!« viknuo sam, priskočio k njemu i zagrlio ga prašna i znojna. Stric me omjeri od glave do pete, kao da bi htio vidjeti, koliko sam ostao njegov sinovac, zadovoljno se osmjehne, pa progovori:

— »Dobro 'e, da si doša', sinko! Bi' će varenike, ražovnice, gra'a i križaka. A naći će za te strikan i mesa, a ni palente ne će valit! Ne boj se ti ništa . — Preobilja nema, ali nema ni gladi u nas. A kako ti ćaća?«

— »Dobro, striče! Evo ti poslao duhana i cigareta.«

— »Zna on, što meni treba! Dobro 'e, da je posla' cigareta — da ne moram vaik u ovo gurkat.«

Uputili smo se niz polje prema stričevoj kući. Pogledavam strica, nije ni izdaleka onako bijedan, kako sam zamišljao, ponos i snaga izbija iz njega čitava.

— »Kako živiš na gruntu?« zapitam ga.

Već smo prolazili kraj susjedove njive, kad mi stric odgovori:

— »E, moj rankane, ima bi ja tebi puno o tom divanit.«

— »Govori ti, striče, slušat ću te.«

— »Kad ćeš slušat, nama' ću ti kazat — dok ovu vražju travu iščupam«, reče on pa izguli poveći mladi trn s oranice.

— »Je li to tvoje?«

— »I nije — vrag s njim — nije lipo za vidit.«

Potegne stric iz lule, zadimi, pa nastavi:

— »Prominilo se dosta, odkad ste ti i tvoj ćaća pošli u grad. Did umra' — Bog ga pomilova' — a dok sam ja doša' iz one Prajske, sve propalo. Ovaj ženski svijet ne umi, nego počele prodavat i ono malo, što smo imali. Ono novaca, što sam skuca', dade za kravu. Al' što'š — 'edna koj ni'edna. Jelo se i pirova kruva. Posidaj mi, pa se davi s onom suhom palentom i sve viči: »Aj da mi je rukatka mlika, aj da mi je padela varenike, aj da mi je ...« i tako mi s tom ajdamijom izgurali nekako godinu ...«

Ispričao mi stric, kako je teškom mukom sastavio pet rali zemlje u jedan komad, kako mu narasla i štalica i kućica. Ima sad i pšenice

i raži i suraži, i eto — veli — nisu gladni. Stigli mi tako i do kuće. Ali ona posve drukčija nego ona, što sam je zamišljao u vlaku.

— »Dođi ti, rankane moj, amo! Imamo mi šternu«, veli mi stric.

Zaista, u dvorištu lijepa, ograđena i čista cisterna. Odveo me stric i u staju: četiri male, krasne ličke krave — buše — čekale, da ih se pomuze. U toru ovce bleje. U staji dva parnjaka, a među njima ždrijebe, pa sve troje zavrnulo i načulilo uši, kad smo provirili. Šljivik je očišćen i okrećen, a oko kuće mladi hrastići i brestići.

— »A sad ajmo babama«, reče mi stric, kad smo se nagledali. Ušao je prvi, a ja za njim. U kući red kao i oko kuće, a sve ono unutra živo, zdravo i rumeno, veselo dočekalo stričevića iz grada. Dok se pogostili i popričali, pala već duboka noć. Prije nego sam pošao na počinak, zaustavi me stric:

— »Sad ćeš mi i ti pomoći. Znaš i ti nešto iz otih knjiga. Nisam ja još gotov, mnogo toga študiram.« — — —

Sav omamljen zrakom rodnog mi kraja i nekim nepoznatim zadovoljstvom dugo sam razmišljao o stricu i njegovu djelu. Pred mojim napola usnulim očima pojavljivala se slika strica-sijača, a on je orač i šumar i vrtlar, sve na tom dragom kršnom kamenu, na kojemu iz ništa čuda stvara. Iz ništa, iz ništa . . . Slama, na kojoj sam ležao, peckala me, šuštala i cijelu mi noć šumila:

»Moj stric sije, moj stric sije . . . «

Franjo Biljan
učenik VII. b razreda III. muške realne gimnazije
u Zagrebu

VEČERNJE ZVONO

Tihi se zvuci razliježu dolom
I gube u sjeni dalekih brda,
A poziv sveti svuda se ori
I zove srca meka i tvrda.

Svi žure k tornju i svetom mjestu,
Dobrom pastiru pozdrave nose,
Bez Njega ljudi ne mogu biti,
Blagoslov domu i zemlji prose.

Pobožna usta molitvu šapću,
Odzvanjaju tiho šapati njini,
A glas se blagi večern'eg zvona
Polako i tiho gubi u daljini.

Ilija Stanić
učenik II.a razreda Učiteljske škole u Mostaru

SUPARNICI

CRTICA IZ ĐAČKOG ŽIVOTA

Zaista je mio taj naš novi drug!

Čim se je po Božiću doselio u naš grad i došao u naš VII. razred odmah nas je sve osvojio na juriš svojim nastupom u fizičkom kabinetu.

»Kolege,« rekao je on važnim glasom, koji je osvajao, »stanite s jedne i druge strane hodnika! . . . Tako!«

Začudili smo se takvom postupku novajlije, ali se i veselo iznenadili njegovom srdačnošću. Zaredao je od prvog do zadnjeg, svakom pružio ruku i predstavljao se:

»Čast mi je predstaviti se,« reče pruživši ruku prvomu.

»Drago Jurčić . . . « nastavi rukujući se s drugim.

»Sedmoškolac . . . «

»Svršio šest i pol razreda . . . «

» . . . u Zagrebu . . . « osmjehne se stisnuvši mi desnicu.

»Športaš . . . « završi s nabrajanjem, pa nastavi s rukovanjem.

Oči su mu živo sjekle, prodirale i osvajale nas redom. I kasnije bio je uvijek takav: vedar, nasmijan, govorljiv i pažljiv. Osobito je rado pričao o Zagrebu, o bivšim profesorima i drugovima. Sipao je svoje »zagrebulje« ko iz rukava.

Jednog dana pred polugodištem osobito se raspričao na satu zemljopisa. Naš stari i dobroćudni profesor nešto je tumačio, ali po običaju tako mirno i zanesen u predmet, da smo se mi po klupama — opet po običaju — brzo podijelili u zasebne grupice. Oni sprijeda slušali su od nevolje, neki su prepisivali zadaće, drugi su napeto buljili pod klupu u knjige izlizanih korica, a mi u zadnjim klupama okupili se oko Jurčića, koji je živo pričao:

»Imao sam ja u Zagrebu još boljeg čovjeka iz zemljopisa. Znate, stari čičica u staromodnu odijelu s crnom debelom kravatom. Slika mog pokojnog djeda! A dobar ko dobar dan! Ništa nismo radili, a branio nas i na sjednicama; i ne spominjem, da nam je davao najbolje ocjene. Onda sam još bio odličan đak — bilo je to u četvrtom razredu — ali zemljopisa nijesam nikada učio, pa ni onda. Bio je u razredu osim mene još jedan odlikaš, sjećam se: Željko Kvrgač. Bili smo dobri prijatelji, ali smo pazili jedan na drugog kao pas na mačku kraj slanine: učili smo sve zajedno samo zato, da jedan ne bi znao više od drugoga. U to doba počeo sam vježbati u podmlatku »Građanskog«. Često sam vježbao po par sati dnevno s prvacima

nogometa pa sam postao vrlo popularan. Tako sam zanemario školu, a s njom i zemljopis, to se zna. I tada se desi tragedija.

Iznenada došao nadzornik iz »prestonice«. Ja sam bio — to uzgred spominjem — određen, da ga u ime učenika pozdravim. Moj prijatelj Željko stao po odmorima bubati, dok sam se ja zadovoljavao pripremanjem i učenjem pozdravnog govora, kojim ću se više proslaviti nego on bubancijom. Da, zaboravio sam reći, baš toga dana donio je »Športski list« moju sliku, imao sam sutradan nastupiti na prvenstvu podmlatka.

Prva dva sata prošla su sretno, a trećeg sata bane u naš razred nadzornik. Baš na zemljopis! Naš dobričina profesor bio je uvjeren, da smo mi učili zemljopis, da mi znamo sve. Naravno, nadzornik me opazio.

»A, to ste vi, gospodin ... Jur ... Jur ... «

»Jurčić Drago!« spremno sam ustao i isprsio se.

»Da ... koji ste me onako krasno pozdravili!«

Porasao sam u vlastitim očima, a kamoli ne u drugih! Željko me je mrko pogledavao, kao da će me probosti. Pozelenio je od zavisti, a svoje duge prste stalno dizao, ne bi li ga nadzornik opazio i pitao.

»Dobro, gospodine Jurčiću, recite mi, molim vas, koje je središte ... recimo ... Zetske banovine?« zapitao me nadzornik.

»Znam, znam!« kliknuo sam zbunjeno i očajno tražio po kutevima svoje jadne glave to zagonetno središte Zetske banovine. Zbunilo me, nisam očekivao, da će pitati upravo mene, koji sam ga onako lijepo pozdravio. Smeteno i šutke sam se smješkao, kao da mi je ispod časti na takvo pitanje odgovoriti.

»No, Jurčiću, odgovorite gospodinu nadzorniku ... « uplašio se naš profesor.

»Ne znate?« upita me nadzornik.

»Kako ne bih znao, gospodine nadzorniče! Znam ja to, znam!«

Pogledao sam očajno po razredu, ali nikome nije palo na um, da šapne odlikašu, i još takvo pitanje! Znojio sam se. Takva što ne znati, i to pred čitavim razredom! Zemljo, otvori se, progutaj me! Razred se vrtio oko mene, preda mnom su se redala zaprepaštena lica drugova, vidio sam Željkove prste, kako se grče pred nadzornikom od nestrpljenja. I tad planuh i bubnuh kao grom iz vedra neba:

»Središte Zetske banovine je Beograd!«

Naš profesor problijedio kao stijena i uhvatio se za katedru. Nadzornik je htio planuti — bio je naime Srbijanac — ali je uspio

zbaciti samo zlatne naočale. Razred je u jednom hipu tako zamuknuo, da se čuo Željkov dah:

»Molim, ja! Molim, ja znam!«

On je jedini sjao od sreće u tom ludom i nesretnom trenutku. Očima, rukom i čitavim tijelom molio je nadzornika, a ovaj me samo gledao i gledao...

»Go-go-spodine nadzorniče, Beograd je središte ne samo Zetske banovine nego i Savske, Dravske, Drinske, čitave države, moćne, nedjeljive...« buncao sam ja sav smeten.

»Da, da...« udobrovoljio se nekako nadzornik.

»On je čak središte čitava Balkana, a što se tiče Evrope...«

»Da, da«, blago me je prekinuo nadzornik, pa se okrenu Željku, »a središte same Zetske banovine... To ćete mi vi kazati, mladi gospodine!«

Klupa se zatresla, kako je Željko Kvrgač poskočio. Kao iz puške bez predaha »odverglao« je središte Zetske banovine, broj stanovnika, gradove i gradiće, rijeke i gore, ceste i miljokaze, rudno blago i raslinu i sva njihova obilježja. Sve to bez stanke, tačke i zareza. Samo je govorio, gledao nadzorniku u oči, a tek katkada pobjednički pogledao u mene. Bio sam strašno osramoćen, do smrti. Njemu, najvećem mojem suparniku uspjelo je ovako pobijediti me. To nisam nikada mogao pregorjeti. Prestao sam od tada učiti, izbjegavao sam društva i pokunjio se kao mladi, slabi cvijetak, kad ga prvi mraz oprži. Jedino sam se počeo zanimati indijskom filozofijom i književnošću Kine i Perzije, i tako se uvlačio u sama sebe...«

Drago je svršio svoju dramatsku priču. Nismo primijetili, ni kada je zvonilo, niti kad je izišao naš »stari«. Ali smo još uvijek na sebi osjećali one pakosne poglede Željka Kvrgača i u svakom drugu vidjeli tu nesimpatičnu ličnost. Žalili smo Jurčića i od tada ga gledali nekom prijateljskom sjetom.

Mjesec dana iza toga, nekako iza polugodišta došao nam je još jedan novajlija: Ivan Marković iz Požege. Dakle za nas Osječane provincijalac. Na naše čudo, on je dobro poznavao Jurčića i srdačno se s njim pozdravio.

»Drago je moj stari drug,« rekao mi je na odmoru novajlija, »nije ova zemlja tako velika, da bi se dva poštena čovjeka mogla mimoići.«

Jurčić je toga dana bio vrlo šutljiv i povučen. Nakon par dana nije znao profesoru odgovoriti na neko osnovno pitanje iz zemljopisa. Teško mi bilo Jurčića, pa sam šapnuo Markoviću:

»Jadnik, baš je nesretan s tim zemljopisom. Tako se bijedniku desilo i u Zagrebu pred nadzornikom.«

Marković je zahihotao i pokrio usta rukama.

»Što ti je? Što se smiješ?« pitao sam zbunjeno.

»Pa zar je već i ovdje pričao o Zetskoj banovini i nadzorniku?«

»Kakvu priču?« pitao sam iznenađeno.

»Ma onu o Željku Kvrgaču, svomu suparniku.«

»Zar je ... dakle ... lagao?« zaprepastio sam se ja.

»Pa jasno! Sve je to njegova izmišljena priča. To priča svakom, koga sretne. Pričao je i nama u Požegi.«

»Tako ...? Zar nije on iz Zagreba?«

»Ta kakvog Zagreba? Nije nikad ni bio ondje.«

»Nije igrao u „Građanskom"?«

»Uopće se ne bavi nogometom. Ni udariti ne zna lopte! Sve je to njegova vlastita skladba i pjesničko djelo.«

»Tko bi rekao, da je on takav podlac!«

»Podlac? Bože sačuvaj! On je najbolji i najpošteniji čovjek na svijetu.«

»Ne razumijem! Kako može onako lagati?!«

»Ta on zapravo i nije lagao. Život je Jurčiću odveć dosadan i jednolik, pa kako da srce ne zaželi laži? A kad srce zaželi laž, onda je to njemu već na pol istina. Osim toga on je iz Požege, potomak jednog od »auvergnanskih senatora«, starog poštenog paralaže ... I molim te, o tome mu nemoj ništa reći! To bi bilo kao da probudiš mjesečara na krovu ...!«

Hladek Ivan
učenik VII. razreda gimnazije u Osijeku

PROSJACI

Svakodnevna lica ulicama sretaš,
Što ti kao crvi pod nogama gmižu,
A ti ih prezireš, dok ti stope ližu,
I okrećeš glavu, milostinje ne daš.

Pregaženi ljudi, smrvljeni sudbinom,
Nose križ svoj teški i trnovu krunu,
Bez svijetla i nade lutaju svud tminom,
Dok bogata vrata gone ih i kunu.

Iz dubine duše prodiru jecaji
Nijemi, žalosni, mutni i sumorni,
Zvuče kao zvona mrtvačkog brecaji
Ili za lijesom koraci umorni.

Prosjaci, al ljudi — tople riječi gladni,
Bijedni, pogrbljeni, sakati i smradni
Pružaju nam ruku mršavu i jadnu,
Mole, dok umorni ne klonu i padnu.

T. Dorotić,
učiteljski pripravnik III. razreda u Dubrovniku.

ZAVOD I CRKVA SV. JERONIMA U RIMU

PISMO IZ RIMA:

KUTIĆ HRVATSKE U SREDIŠTU RIMA

Uz Tiber, koji uvijek teče mutan i polagan te odnosi sa sobom vrijeme i prošlost u nepovrat, među gradskom vrevom i bučnim ulicama središta Rima, nedaleko vatikanskih ljepota i tolikih tornjeva i spomenika nalazi se pročelje male hrvatske crkvice svetog Jeronima. Sakrila se među množinom ostalih građevina kao lijep i skroman cvijet na livadi krasota. Ima u njoj doduše vrijednih slika i nadgrobnih nadpisa, ali mi je ne bismo napose ni zamijetili ni razgledali kraj tolikih drugih besmrtnih umjetnina, da ona ne znači za nas Hrvate sasvim nešto drugo, više i značajnije, draže i bliže od svih drugih crkvi u Rimu.

Na tom mjestu gdje se danas nalazi ta crkvica i uz nju u mramoru i kamenu skladno i otmjeno sagrađeni dom za hrvatske svećenike, koji nastavljaju svoje studije u Vječnom gradu, na tom je istom mjestu bio još u XV. vijeku mali hrvatski gostinjac i crkvica svete Marije, oko kojih su se okupljali svi hrvatski izbjeglice i trgovci kao ovce oko svog dobrog pastira.

Kakav je to neizreciv osjećaj naći u tuđini svoje tlo, kutić drage domovine, svoje zemljake i tragove svoje narodne prošlosti, taj osjećaj znade cijeniti osobito onaj, koji je često lutao svijetom i živio u

tuđini daleko od svojih. Ne pomažu mu sve ljepote, koje oko sebe doživljuje, ni sva pisma iz rodnog kraja, on ipak osjeća čežnju za ljudima iz mladosti. Samo jedno može preobraziti i preporoditi takvog iseljenika-lutaoca, a to je, kad jednog dana opet čuje glas svog zemljaka. I on ga tada ne pita ni tko je, ni šta je, samo ga zagrli i pritisne na svoje grudi. Tako je slično bilo i nama, kad smo prvi put stupili na tlo te naše drage crkvice svetog Jeronima.

I ako se malo vratimo u prošlost, ožive pred nama svi ti Hrvati, koji su boravili u Rimu i kojima je taj dio grada bio jezgra življenja i utjehe. Prelistajmo nekoliko stranica povijesti unatrag, pa će pred nama uskrsnuti hrabri i viteški naši pradjedovi, koji su krajem XIV. stoljeća pribjegli ovamo pred navalom Turaka s one strane Jadrana. Te su se nadošlice i izbjeglice skupljali na tom mjestu u predjelu Augustovog mauzoleja, koji je već prije bio poznat mornarima s Jadrana i trgovcima republike dubrovačke, i tu su nastala prva njihova sastajališta, njihove skromne naseobine. Kad je broj tih nadošlica sve više rastao, sjetio se u XV. stoljeću svećenik Jeronim rodom iz Pelješca, koji je također ondje boravio, da bi trebalo sagraditi neki gostinjac i tu je svoju namisao uz pomoć ceha obrtnika i ostvario. Uz taj gostinjac bila je mala, na pola razrušena crkvica svete Marije, koju su Hrvati izmolili od pape Nikole V., obnovili i posvetili svetom Jeronimu. To su prvi temelji iz daleke prošlosti o tome, kako je to od starine naše. To je tako drag i dubok osjećaj nositi u sebi život stoljeća!

I oko tog gostinjca i bolnice, koju je nadogradio Trogiranin da Valle, skupljali su se sve više Hrvati iz raznih pokrajina i staleža. Zalaze ovamo mali trgovci i radnici, posjednici i dobročinitelji, svećenici i lutaoci. I još danas nalaze se u samoj crkvi grobovi znamenitih Hrvata koji su umrli u Rimu. Nadgrobne ploče spominju imena pjesnika i historičara, bosanske plemkinje i prefekta vatikanske knjižnice, a koliko ih tek ima bezimenih i nepoznatih.

Uz tu crkvicu i dom naročito je povezano ime pape Pija V., koji bijaše sklon hrvatskom narodu. On je pozvao desetak mladića iz naših krajeva u Rim, da uče kanonsko pravo i osnovao za njih dom, kojemu je na čelu bio kardinal Peretti, kasnije papa Siksto V. I taj papa, koji je svojom Sikstinskom kapelom obavio svoje ime velom vječnosti, pokazao je toliki interes za taj dom, da se razvila legenda, kako je on iz naših krajeva. Čini mi se, da je mašta renesansnih ljudi bila vrlo bujna, ne samo genija i stvaraoca, nego i najobičnijeg malog čovjeka, koji je volio događaje oviti mistikom i pričom.

Tek prvih dana dvadesetog vijeka postavljen je pravi temeljni kamen Jeronimskom kolegiju, koji je nedavno srušen i na njegovom mjestu sagrađen dostojan dom, u koji svatko ulazi s poštovanjem i divljenjem, a svaki Hrvat s uzvišenim mislima i s ponosom u očima.

Nemojmo misliti, da je sve išlo uvijek lako i glatko kao te mramorne plohe, koje ga danas rese. Prošao je taj dom kroz godine, desetljeća i stoljeća mnoge borbe i zapreke, ali ipak nije klonuo, nije podlegao, nismo ostali bez tog dragog kutića Hrvatske u središtu samog Rima. Promijenio je on mnoge rektore i upravitelje, vidio razna lica i čuo mnoge meditacije i molitve, dok konačno nije u dostojnom ruhu i ponosnom mramoru pozdravio slobodu države Hrvatske.

I kad zazvoni malo zvonce sa naše hrvatske crkvice, čini mi se kao da nam ona tiho priča o Hrvatima, koji su kroz vjekove prolazili njenom lađom i ostavili svoje kosti daleko od domovine, priča nam o svim borbama izvan domovine i u njoj, ali priča s veseljem i o lijepim, velikim i ponosnim časovima naše prošlosti. Zvono je kao neviđeni prijatelj, koji prati naše korake radosti i zvoni nam na posljednjem putu, zvono je prijatelj, koji nas tješi i ohrabruje, a ništa za sebe ne traži. Kao prijatelj, koji je zatajio svoje ime, ali nije prestao slijediti trag našeg života od rođenja do smrti.

Na odlasku iz crkvice pozdravilo nas je to malo zvonce, i kad smo se udaljivali, čuli smo sve tiše njegov glas, ali on je bio tako mio i bliz, da ga nikad ne ćemo zaboraviti . . .

MIRKO VUTUC:

VUZEM

Z' staroga našega turna,
Veselo zvoni zvoniju:
Kaj su ta deca tak žurna,
Starice soze roniju!?

Kraj maloga tam potoka,
Vrbe su nekak vesele,
I hišam kinče obloka,
Njihove macice bele.

Se vam je to zato, dragi,
Kaj vuskrsnul je Isus Krist;
Zato, starice glas blagi,
Joči mokre kaj rosni list.

Z' mrtvih se stal dobri Jezuš,
Kaj je nas se tak rad imel,
I za to Ga hudi Poncuš,
Ranjenoga na križ raspel.

Ali se z groba digel On,
Našem grešnem dušam na spas:
Zato zvoni tak lepo zvon,
Kaj nam nosi veseli glas.

Radi Njegvi krvavi muk
S crkvice pesma leluja,
Kajti tam v njij radostan puk,
Vesel peva: Aleluja!

PORUKE UREDNIŠTVA

ZANIMLJIVA ISPOVIJEST JEDNOG ĐAKA O NJEGOVIM DOŽIVLJAJIMA S UREDNIKOM KNJIŽEVNOG ČASOPISA

Gospođa Ela Kranjčević, supruga slavnoga Silvija, napisala je u »Beharu« o svome mužu: »Kao učitelj, a kasnije kao urednik »Nade«, uvijek je Silvije svoju dužnost, svoju službu do skrajnosti savjesno vršio . . . Mnogi književnik, mnogi pjesnik morat će dušom posvjedočiti, da mu je Kranjčević znao radnje za »Nadu« iz temelja preraditi i poljepšati, što se tiče sadržaja i oblika«.

Stavljam ove riječi na čelo svoga pomena velikom pjesniku, da i ja »dušom« posvjedočim njihovu istinitost, i ako nijesam bio dotle autorom nikakve književne radnje, kad sam kao neiskusan poletarac počeo šiljati svoje nedozrele sastavke na uredništvo sarajevske »Nade«. Bilo je to upravo posljednjih godišta »Nadina« života, a zadnjega poljeća mojih srednjoškolskih nauka.

I ja sam tada, kao i većina drugih u onim godinama nadobudna snatrenja, obožavao strane i domaće pjesnike, pohlepno čitao njihova djela i — što je u tome stepenu gotovo neizbježno za svakoga idealnijega đaka, izvodio prve kušnje u pjesničkim uzletima.

Još mi je živo u pameti ono bojazljivo uzbuđenje, kojim sam čekao rješenje sudbine nad svojim prvim rukopisom kod uredništva sarajevskoga lista. To moje iščekivanje bilo je tim bojazljivije i tim nestrpljivije, što sam znao, da je u tom uredničkom dikasteriju sudac glavom Silvije Kranjčević, veliki pjesnik, onaj, koji je dotle svojim pjesmama u »Vijencu« i drugdje znao najsnažnije potresti moje srce. Kako će on, on glavom, suditi mojoj nedonoščadi? Što će kazati o njima? Hoće li uopće odgovoriti riječ dvije u službenim »Porukama uredništva«, ili će možda grobnim mukom izreći najtežu osudu za svakoga početnika, pokopati mu zauvijek pjesničke nade pod papirnatu gomilu proždrljiva koša? Jer nije bilo ovdje svejedno, tko je taj sudac. Da mi prva bude tiskana, ej to je bilo i previše očekivati...; takovih pretenzija nijesam ja odmah gojio, a nijesam ih pred njim, Kranjčevićem, činilo mi se, ni smio imati. Tek jedna skromna željica s izvjedljivosti: što će on, baš on kazati, i hoće li što kazati? A onda ćemo vidjeti . . .

Nije prošla ni dobra sedmica dana, kad već u narednom broju lista stoji crno na bijelu »Poruka« pod inicijalima mog potpisa: »U vas ima dara; ali još nema forme. Preradite i šaljite onda«. Odanuh

od teške more, koja mi je dotle pritiskala srce. Sad sam već bio na čistu, da bih mogao nešto i napisati, što bi Kranjčević proglasio za vrijedno, da se tiska. To postići bijaše od tada najpreči cilj moga stihotvorskoga nastojanja. I uložih sve svoje ondašnje pjesničko umijeće u tu rabotu; ali ipak nije išlo... Na jednu, na drugu, na treću i četvrtu pošiljku — sve većinom iste stvari, prerađivane i ispravljene — slijedila je odmah gotova »Poruka« s pohvalama i zamjerkama kao na početku: komplimenat na vratima, ali ne ćeš unutra! Jedan sam put bio »jezično neukusan radi rime«; drugda mi stihovi nijesu bili »posve pravilni«; negdje ni sadržaj nije bio »harmonično do kraja razvijen«, pa se dalje još kazivalo: »to bi bila, u koliko prosudismo, najglavnija mana kod vas; ali se te malenkosti lako prebrode«; »šaljite nam i dalje«; »u vas imade dara i — što nam je najmilije, vi pjevate po duši iskreno, ali ipak fali... to i to«; »ako od nas ne zavisi dar, a ono zavisi kultura toga dara«; »spram toga mogli biste dotjerati sve, što nam dosele poslaste«.

Čisto je bilo već kadro da me natjera u očaj to i takvo poručivanje: on odbija i opet traži natrag te iste odbijene stvari, a ja svaki put gladčaj, dotjeraj, prebiri na sitno i tanko, poravnjuj, zalizuj, da već nikako ne možeš bolje, pa ipak — sve badava! Dodijalo već i meni samome to šiljanje i to vječno prenačinjanje. Na mahove bi mi se urednikovo odbijanje pričinilo i prestrogim, da ne rečem nepravednim, a činilo bi mi se to osobito onda, kada bih uporeÄ‘ivao svoje odbijene sastavke s onim drugih pisaca, što bi u narednim brojevima izlazili u »Nadi:. »Ta ja za takovo šta ne bih ni svoga potpisa dao!« znao bih planuti sam u sebi gnjevom časomična prosvjeda na tu bajagi nepravicu... Ali za čas, promislivši malko bolje, ostajah uvjeren o protivnome: Ta tko da je mojim pokušajima nepravedan? Zar to onaj, koji se prema meni pokazuje toliko snošljiv i strpljiv, da mu nije još dodijalo čitati moju drugu, treću, četvrtu pošiljku, kojih nije mogao ni za što upotrijebiti, i na svaku mi lijepim preporukama odgovarati, i svaki put tražiti od mene, ne nove proizvode sretnije ruke, nego baš one iste bolesne prvijence, koje mi je bilo poboljšati prema neznatnim zahtjevima njegova recepta?

Koji put mi se taj urednikov postupak pričinio odista zagonetnim: Zašto ne će da me čisto odbije? Zašto još uvijek poručuje? Zašto ipak ne će da turi barem koju od priposlanih, pa bila po njegovu sudu na njima i po gdjekoja mana, kad i onako izlaze u svakome broju premnoge i premnoge druge, koje baš nijesu sve savršene umjetnine? I konačno sam htio ostaviti i baciti sve do bijesa; ali mi tada dolazila

nova utješljiva misao: Eh, vidiš, on tiska drugima i lošije, a tvoje ne će, nego baš savršeno; jer valjda drugi to uopće ne mogu, a ti možeš!

Bilo ovako ili onako, dognah nekako dotle, da je prva stvar ušla u »Nadine« stupce. Bijaše to »Ljubav mrtvaca«. Poruke su s ovim izostale za uvijek, ali je zato ušla i druga i treća i četvrta . . .

Izo Lanov.

JERONIM KORNER:

MADONI

Ti si moja krvlju ostvarena sanja,
Tebe sam čekao čitava stoljeća;
Tvoje su riječi, riječi mojih sanja,
A osmjesi Tvoji, osmjesi mojih proljeća.

Zvijezda traži zvijezdu na plavoj, svijetloj stazi,
A ptica pticu u visinama i granama,
Ja sam tražio dušu, da u toj oazi
Odmorim srce krvavo u ranama.

A vapio sam Tebe, ne znajuć Ti ime,
Kao svijetlu zraku mojih zadnjih nadanja.
Kroz kose Tvoje danas teku rime,
Ti si sunce moje na obali stradanja.

Polagano i sveto moji dani gasnu,
Kao boje mora u sumračne tišine.
U snu i na javi ja Te gledam krasnu
I prebolno žudim u Tvoje visine.

Iz zbirke »Obasjane staze«

JUŽNA FINSKA NAKON RIBOLOVA . . .

Dr. FRANJO BUČAR

SUOMI, ZEMLJA RATARA I RIBARA U BORBI ZA SVOJU SLOBODU

Finska ili po finski Suomi je danas društvovno vrlo napredna država na dalekom sjeveru, koja ide sa svojom kulturom i ljepotom uporedo s ostalim naprednim skandinavskim državama. U obrani svoje slobode protiv boljševističke i brojčano premoćne Rusije, u kojem ratu je već kroz dvije godine dokazala gigantsku svoju snagu, Finska je danas središtem simpatija i udivljenja svih slobodoljubivih naroda i država pa i nas Hrvata u slobodnoj nezavisnoj državi Hrvatskoj.

Finska je kroz stoljeća spadala politički i kulturno kraljevini Švedskoj, dok nije u prošlom stoljeću (g. 1809.) pridružena bivšoj carevini Rusiji ispočetka kao samostalna kneževina. Iza prevrata, poslije velikog svjetskog rata, proglasila se je Finska neovisnom, samostalnom republikom (g. 1917.). Švedi su za stoljetne veze sa Finskom nastojali uvesti švedski jezik, običaje i kulturu među finski narod

i to osobito u zapadne primorske krajeve zemlje, koja je više, poglavito u trgovačkom pogledu, bila spojena sa Švedskom. Sve više škole bile su švedske, dapače i sveučilište u Helsinki-u, a inteligencija je sva govorila švedski. Poslije g. 1809. pokušali su Rusi što više rusificirati Finsku, osobito upravu i škole, te su na taj način svi bolji i inteligentniji Finci morali znati osim materinjeg finskog jezika još švedski a poslije i ruski. Dok se je švedski jezik sačuvao još i do danas kod većine inteligenata Finske, ruski je jezik skoro sasvim iščezao, a govori ga danas vrlo malo ljudi iz starije generacije.

U najnovije doba nastoji se smanjiti i utjecaj švedskog jezika te švedskih institucija, koje država manje podupire na korist finskog jezika. Dok u Helsinki-u, glavnom gradu Finske imade tek nekoliko stolica švedskih profesora, podržavaju Švedi sami svoje švedsko sveučilište u drugom gradu Finske, u Åbo (Turku) te neke švedske srednje i osim toga pučke škole u zapadnoj Finskoj.

Finska po svojoj veličini spada među najveće države Europe, te zaprema površinu od 388.279 km^2. Nazivlje se zemljom od hiljade jezera, koja zemlju sa juga ukrasuju. Jezera se većinom nalaze u samom granitu, koji je na glasu radi svoje ljepote i čvrstoće, a opkoljuju ih ogromne, guste šume prekrasne crnogorice. Oko jezera su nastala mnogobrojna sela i gradići, koji sa svojim vilama ukrasuju divne predjele. Jednaka pojava nalazi se i na morskoj obali, koja zaokružuje Finsku s juga i zapada sa bezbroj otoka i otočića. Jezera su spojena s brojnim rijekama, koje unutrašnjost spajaju s morem. Vodenim i kopnenim putevima izvozi se silno drvo i kamen te drugi zemaljski proizvodi kao: bakar, željezo, nikel, olovo, cinak, asbest, grafit i zlato a napose drvo.

Podneblje je u Finskoj ljeti razmjerno blago, dok zima znade biti vrlo jaka, osobito na skrajnom sjeveru i do 50 stupnjeva Celsiusa ispod ništice, te je cijela zemlja mjesecima pokrivena dubokim snijegom i ledom. Zimsko doba pogoduje osobito zimskim športovima, te je Finska danas među prvim zemljama cijeloga svijeta što se zimskih športova tiče. Žalibože je u ovom teškom ratu poginulo nekoliko najboljih finskih športaša, tako nedavno svjetski prvak u skijanju Dava Vierto. Finski športaši istakli su se i u ljetnim športovima, poglavito u vodenim i lakoj atletici n. pr. Pavao Nurmi glasoviti maratonski trkač i drugi. Ogromne mase jezera i more daju dosta prilike za ribolov, iz kojega je nastala posebna, velika izvozna industrija konzerviranih riba. Od drugih industrija razvila se je ponajviše proizvodnja papira i celuloze. U južnim krajevima rašireno je vrlo na-

predno ratarstvo te se proizvodi na veliko maslac, sir i jaja, što se također mnogo izvozi u inozemstvo.

Finska broji u svemu oko tri i pol milijuna stanovnika, od kojih jedna trećina govori švedski, dok ostali govore finskim jezikom. Finski jezik je danas razvijen do zamjerne književne visine, a počeo se je književno razvijati, iza kako je g. 1610. utemeljeno sveučilište u Helsinki-u, na kojem se je počelo naučnim putem istraživati finsku književnost i podrijetlo finskog jezika. Već iza reformacije g. 1542. počelo se tim jezikom pisati crkvene i pučke knjige. Sadanji dotjerani jezik upotrebljava se u školama i u književnosti za lijepu i znanstvenu literaturu. Temelj narodne književnosti na finskom jeziku dao je glasoviti finski pjesnik Ilija Lönrott, koji je spjevao svjetski poznati narodni epos Kalewala, koji je g. 1935. doživio svoju 100 godišnjicu. Lönrott je prikupio finske narodne pjesme te prema njima sastavio jedinstveni narodni epos od 23.000 stihova, koji je prozvan Kalewala po slavnom narodnom junaku Kalewi. Epos je preveden gotovo na sve evropske jezike. Kalewala je dala poticaj i drugim književnicima i umjetnicima za proučavanje, te se sada izdaje bogato ukrašena slikama po glasovitom finskom slikaru Gallen-Kallela, dok je najbolji finski muzičar Jean Sibelius stvorio prema motivima Kalewale svoje impozantne simfonijske kompozicije. Finska književnost se je u novije doba razvila te imade dobrih predstavnika iz lirike, dramatike i beletristike. Mnogi finski spisatelji švedskog jezika također su se istakli na polju rodoljubne književnosti svoje domovine. Tako poglavito Johann Ludvik Runeberg, koji se je oduševio i za hrvatske narodne pjesme te ih g. 1830. prevodio s njemačkoga prema Herderu. Pod njegovim uplivom je i finski učenjak Kolana izradio svoju doktorsku disertaciju (g. 1860.) prema našim narodnim pjesmama. U novije vrijeme vrlo se istakla i ugledna finska književnica Maila Talvio, koja je nedavno proslavila svoju 70. godišnjicu.

Finski jezik je razlogom, da je finska kultura teško pristupačna stranom svijetu te se na taj način razvija kao neka kultura za sebe. Međutim naučni finski svijet nastoji svoje plodove prikazati i na kojem drugom europskom jeziku i najbolje stvari prevode se i na strane jezike. Na sveučilištu u Helsinki-u uče se svi naučni predmeti, dapače i slavistika, koju zastupa odlični slavista dr. J. J. Mikkola. Stanovnici su svi evangeličke vjere, a imade i nešto pogana, nomadskih Laponaca, zbog kojih i broj analfabeta broji tek oko 1% od cijeloga pučanstva, jer inače analfabeta u Finskoj i nema. Pučke škole i knjižnice su posvuda uvedene, a imade i putujućih škola i knjižnica.

HELSINKI, GLAVNI GRAD FINSKE

Srednjih škola s finskim i švedskim nastavnim jezikom imade vrlo znatan broj, pa tako Finska stoji na vrlo visokom kulturnom stepenu.

Glavni grad Finske jest Helsinki ili švedski Helsingfors, koji je sjedište finske vlade, vojske i sviju kulturnih i znanstvenih institucija i broji oko 300.000 stanovnika. Helsinki je posve moderno sagrađen kao i sve ostale sjeverne prijestolnice. Grad leži na obali Finskog zaljeva te imade veliku i prometnu luku. U gradu se nalaze mnogobrojne velike građevine, a nekoje sagrađene u najmodernijem stilu tako: parlamenat, sveučilište s knjižnicom, veličajne crkve, krasni spomenici, razne banke, kolodvor, prvorazredni hoteli, moderna i prostrana dječja igrališta, a u predgrađima velike tvornice celuloze, papira, keramike, tekstilne i druge robe.

Finska je osobito na glasu kao turistička zemlja prvoga reda, koju u mirno doba posjećuju na hiljade stranih putnika. Željeznice, parobrodi i unutarnja uredba turistike je prvorazredna te daje sve mogućnosti, da stranci i putnici uz razne posebne pogodnosti, uzmognu proći cijelom zemljom sa sjevera do juga. Prekrasni izleti, lov, ribarenje te zimski i ljetni športovi pravi su eldorado za turistički svijet.

Mnogobrojna ljetovališta te kupališta i zimski hoteli daju dovoljno prilike na moru i na jezerima prekrasnom odmoru i boravištu za one, koji to traže i trebaju. Nedaleko od Helsinki-a skoro na ruskoj granici nalazi se slap Imatra jednak onome od Trollhättan kod Göteborga na Göta-elfu. U Finskoj imade mnogo starinskih gradova, a najzanimljiviji je grad Åbo ili Turku sa svojim utvrdama, te mnogi plemićki gradovi iz prijašnjih stoljeća. A ako se tko zaputi i još dalje na sjever, može vidjeti i život nomadskih Laponaca.

Novina i periodičkih časopisa imade u Finskoj oko 800, od toga 180 dnevnika, kojih se tiska oko 180 milijuna primjeraka godišnje ili 500.000 primjeraka dnevno. Svake godine izdaje se u Finskoj oko 3000 različitih književnih izdanja na finskom i švedskom jeziku. Glavne novine u Helsinki se štampaju u 100.000 primjeraka. To najbolje pokazuje visoko kulturno stanje finskog naroda.

Na svečani način su proslavili Finci g. 1940. tristogodišnjicu utemeljenja svojeg sveučilišta u Helsinki-u, koje je postalo temeljem sveukupne naučne i narodne kulture Finske. Jednako slave Finci dne 6. prosinca kao dan utemeljenja svoje neovisne republike, te 5. veljače Runnebergov dan na uspomenu svog velikog pjesnika, a g. 1935. godine proslavili su svečano 70. godišnjicu svog najvećeg skladatelja Sibeliusa.

Sudbinu današnje Finske prati cijeli svijet s velikim zanimanjem i udivljenjem, a osuđuje neprestane navale ruskog boljševizma na slobodu tog malenog, ali vrlo rodoljubnog i borbenog naroda, koji ne traži ništa ni od koga, nego samo svoju zemlju i svoju slobodu. Nakon oslobođenja g. 1917. nastojala je Finska, da si osigura svoje granice protiv nadmoćnog sjevernog susjeda i da svoj narod privede što većoj kulturi i blagostanju. Međutim su boljševici počeli ugrožavati državnu samostalnost Finske, te je finska vlada morala g. 1930. zabraniti protunarodnu komunističku stranku. — Sve stranke složiše se na obranu domovine, te je blagostanje zemlje stalo silno napredovati, tako da se je industrija zemlje i stanje života znatno povećalo i poboljšalo. Tako je n. pr. kultura žita porasla na dvostruko, produkcija celuloze porasla je od 95.000 tona na 1,474.000 tona. Broj mladeži na pučkim i srednjim školama također se je podvostručio u ovih posljednjih 20 godina nakon oslobođenja od ruskoga jarma.

U kulturnom i društvovnom radu te borbi za slobodu osobito su se isticale finske žene. Udružene pod vodstvom zaslužne kulturne radnice Lotte Svärd finske su žene pokazale uzoran primjer najveće požrtvovnosti u ljubavi prema domovini i svome narodu.

ZNAMENITI FINSKI GRAD ABO (TURKU)

Međutim su nastale opet teške ratne prilike za malu miroljubivu Finsku. God 1939. Sovjeti zatražiše neke dijelove Finske, da učvrste svoj položaj prema zapadu. Tako je došlo dne 30. studenoga 1939. do rata između malene Finske i ogromne Rusije. Finski se narod tri i pol mjeseca hrabro borio i po najvećoj zimi opirao brojčano daleko nadmoćnom neprijatelju. (Na hrvatskom je o tom izašla knjiga: »Sto dana Finske« od Montanelli-a.) Konačno da ne izgubi svoju slobodu, odlučio se finski narod teška srca na mir sa Sovjetima, žrtvovavši neke zatražene dijelove i gradove. Tako bude sklopljen mir u Moskvi dne 12. ožujka g. 1940. Nakon tog mira nastojala je Finska, da se što bolje i čim prije oporavi od ratnih nesreća. Osobito je bila teška zadaća, da smjesti oko pol milijuna bjegunaca, koji su ostavili svoje kuće i svoju zemlju, koju su morali ustupiti boljševicima. Uz velike žrtve države i napore cijeloga naroda provedena je konačno i ta ogromna unutarnja seoba izbjeglica. Komunistički Sovjeti su sada stali zahtijevati opet još neke nove predjele od Finske, htijući na taj način, da je pomalo posve unište. Nato se je cijeli finski narod najodlučnije opro i kao jedan čovjek ustao na obranu svoje domovine. Kada je Njemačka dne 22. lipnja 1941. navijestila Sovjetima rat,

ušla je i Finska odmah opet dne 25. lipnja u rat s boljševičkom Rusijom. U tom nametnutom ratu čitav finski narod nastupa kao jedan čovjek pod vodstvom svog popularnog vođe, generala Mannerheim-a dajući primjer takve odlučnosti i hrabrosti, kakve je teško naći u povijesti sovjeta. Pobjedonosna borba Finske za svoju zemlju i svoju slobodu može se donekle usporediti jedino s gigantskom borbom stare Helade protiv najezde Perzijaca u starom vijeku.

KULTURNE VEZE FINACA I HRVATA

Mi Hrvati uvijek smo simpatizirali s Finskom i njezinim narodom, makar da smo imali malo direktnih veza. Ja sam još prije rata a i poslije svjetskog rata posjetio Helsinki te našao veliku promjenu u razvoju glavnog grada i njegova stanovništva. Također sam posjetio slap Imatre, jedan od najveličanstvenijih vodopada na svijetu a svakako u Europi.

U Zagrebu postoji Društvo prijatelja Skandinavije, u kojemu su neki članovi, napredni turisti, održali predavanja s projekcijama i glazbom o Finskoj i njezinim prirodnim ljepotama i njezinoj velikoj kulturi. U Zagrebu postoji već godinama konzulat republike Finske, koji je g. 1935. priredio i malu izložbu o Finskoj i njezinoj industriji u Zagrebačkom Zboru. Od kako je nastala Nezavisna Država Hrvatska, republika Finska bila je među prvim državama, koje su priznale Nezavisnu Državu Hrvatsku. Dapače je imenovala i svog poslanika za našu državu ministra dr. Oini Talasa, koji je ujedno i opunomoćen poslanik republike Finske u Rimu. G. ministar Talas posjetio je već više puta Zagreb, koji je dobro upoznao te se o njegovom razvoju i napretku najljepše izrazio. Naša država poslala je u Helsinki svog opunomoćenog poslanika dr. Ferdu Bošnjakovića, koji je sa svojim tajnikom dr. V. Andraševićem već u Helsinki-u nastupio svoje mjesto te djeluje na što većem kulturnom i materijalnom zbliženju obaju naroda.

Finsku su poslije njezinog oslobođenja bili posjetili i hrvatski športaši te su svi bili vrlo uzneseni prirodnim ljepotama i kulturnim napretkom tog malenog ali žilavog i hrabrog finskog naroda. Iz Finske se također koji putnik polazeći na jug, naročito u Dubrovnik, rado navratio u Zagreb. Prije nekoliko godina posjetio je Zagreb u naučne svrhe glasoviti finski slavista i etnolog dr. Viljo Johann Mansikka, profesor na sveučilištu u Helsinki-u, te se je zanimao za našu komparativnu narodnu poeziju. Najviše ga je zanimao naš etnografski muzej i folklora te etnologija hrvatskog naroda. Ujedno se je izrazio da je zagrebački etnografski muzej jedan od najljepših u čitavoj Evropi.

Finski kipar WÄINÖ AALTONEN: DVIJE GLAVE

Na čelu finske republike jest danas energični predsjednik Risto Ryti, koji vodi upravu države s narodnom vojskom, koju pobjedonosno vodi neustrašivi maršal Carl Gustav Mannerheim, koji je sa svojom hrabrom vojskom održao već bezbroj pobjeda protiv premoćnog neprijatelja i koji će, kako se svi nadamo, konačno izvojevati potpunu slobodu svome narodu. U tome ga pomaže naročito i zlatna finska mladež, muška i ženska, koja ne štedi svoje mlađahne živote, da ih doprinese kao žrtvu za slobodu svoje mile domovine.

NARODNO BLAGO:

HRVATSKE ŠALJIVE NARODNE PRIČE

Jahao nekakav čovjek na kobili, pa sebi preko ramena uprtio nekakvu tešku torbetinu. Neki kad su ga vidjeli, stadoše ga koriti.

»Šta je to, bolan, brate!«

»Neka je kobili lakše«, reče on.

*

Pasao konj u bari, a dođe k njemu vuk, pa će mu:

»Konjo, što je bilo daleko, došlo je blizu. Ja odavno na te vrebam, i sad dalje nema kud, nego lezi, da te pojedem.«

»E, kad mora biti, mora«, reče konj, »ali te molim, da mi samo iščupaš prije smrti ovaj trn iz stražnje noge.«

»Hoću«, veli vuk, »samo je digni!«

Vuk zađe za nj, zine, a konj nogom uvis, pa vuka u čelo blis! A ovaj se izvrnu.

Nekakav vo htio da pije vodu, te kako nađe pod nekom strehom nešto malo na dnu nekakva lonca, on uvuče glavu u lonac, da se napije. Ali pošto se napio, nije mogao da izvuče glave, te se stade mučiti. Dođe gazda, pa kad ga ugleda, stade zanemagati. Dotrčaše seljani, ali ne znaju, kako da ga oslobode. U to evo ti jednog najpametnijeg, te će reći:

»Pa odsijecite mu glavu!«

Svi skočiše te odsjekoše volu glavu, ali se stadoše mučiti, kako glavu da izvuku.

»Pa i to je lako«, reče ovaj, »razbijte lonac!«

»E, pravi mudrac!«, rekoše seljani te i lonac razbiše.

*

U nekakvo hercegovačko selo donijeli bili pred crkvu neugašena vapna, da prekriju i da obijele crkvu, pa naljegao nekakav čovjek iz drugoga sela i uzeo jedan komad onoga vapna, pak ga stisne za pas i svoj put produlji. Kad dođe na jednu rijeku, lađe nije bilo, nego se izuje i počne gazom hoditi, a voda mu do mimo pasa prođe, i za dlaku ga ne zanese; no on se dade na plivanje. Kad je bio usred rijeke, počne mu se vapno rastapati i trbuh strašno gorjeti. U onoj muci ugleda nekoliko ljudi, gdje s onu stranu vode okopavaju kukuruz, te iza svega glasa zapomaže:

»Ah, braćo, pomozite, ako Boga znate, izgorjeh.«

Oni ga ljudi čuše, ali promisle, da se šali. No on opet jednako zapomaže i zaklinje, te oni ljudi poteku na obalu i začuđeni pitaju:

»Ma kako izgorje, zlo te smelo, a sad si iz vode!«

»Ako vi ne znate, znam ja.«

Raspasa se, kad li imaš što vidjeti: izgorjela mu košulja i sva koža do želudca.

»Što je to, zlo te zadesilo! Naša voda još nije nikoga ni opekla, a kamo li tako izgorjela!«

»Nije, braćo, vaša voda nego crkveno vapno i moja luda i nesretna lakomost.«

*

Pitao magarčić oca: »Što te ono danas zovu na svadbu?«

»Bit će nestalo drva.«

POLJIČKA JUNAKINJA

POVIJESNA CRTICA IZ DALMACIJE

Nedaleko Splita na podnožju Mosora razastrla se na razmake gojna polja, a na njima pri brdu sagrađene kuće, okupljena sela, razvedeni putevi. To su Poljica, na glasu zbog svojih prirodnih ljepota, ali još više zbog svoje slavne prošlosti. U doba turskog prodiranja u Dalmaciji Poljičani su dali primjera vanredna junaštva. Četiri puna vijeka stajali su oni s puškom na braniku svoje krševite domaje.

Tako godine 1649. krenuo je Topan-paša sa šest tisuća odabranih vojnika, da srazi sa zemljom poljička sela. Poljičani se sakupe i dohvate oružja. Jedva ih je bilo tisuću. Brojčano slabiji branili su ustrajno svoju zemlju, a vješti i okretni na svom kršu zadavali su Turcima silna jada. No nada u pobjedu bila je malena.

Ljubav prema rodnim Poljicama i strah, da ih turska sila potpuno ne uništi razvila se u srcu jedne Poljičanke do primjera silnog djevojačkog junaštva, koje ne smije ostati zaboravljeno.

To je rodoljubna junakinja Mile Gojsalićeva, koja se odlučila na djelo, dostojno djevice orleanske i Judite iz Betulije. Preobukla se u najsjajnije odijelo, ukrasi se zlatom i srebrom svoje plemenite porodice te pođe u tabor Topan-paše.

Peklo je žarko popodnevno sunce, kad se podno Mosora bio najljući boj. Turci su upravo nestrpljivo očekivali novu zairu i zapovijedi svoga paše, kad se začu strašan tutanj, a velik i crn oblak dima sukne uvis. Odletjela u zrak turska barutana i zaira, izgorio čador pašin, poginuo sam Topan-paša, a s njim i junakinja Mile Gojsalićeva. Svoj naum junački je izvela. Kad su Turci dočuli za pašinu pogibiju, ostali ko bez glave, smeli se, pobunili i počeli bježati. Sad navališe i Poljičani, natjeraše Turke do klanca i tu ih do zadnjega dotukoše ili strmoglaviše u duboke ponore.

Ovakvo svijetlo rodoljublje, kakvo je pokazala poljička junakinja Mile Gojsalićeva, pokazivale su brojne Hrvatice u svim našim teškim ali slavnim prošlim vremenima. Hrvatice su oduvijek bile ne samo majke junaka nego i same junakinje, koje svojim vrlinama nadmašuju mnoge od onih, koje nam grčka i rimska povijest stavlja za uzor. Na domaćem ognjištu možemo naći najsvjetlijih uzora.

NAŠ PONOS

Poglavnik junačka je glava
On se bori za hrvatska prava
Borio se dane i godine,
Dok nas nije izveo iz tmine.

Poglavnik je donio slobodu
Svome dičnom hrvatskome rodu.
Poglavniče, mudri Državniče,
Sad Hrvatska samo tebi kliče.

Bog poživi našeg Poglavnika
On je nama sav ponos i dika
Za njega ćemo i živote dati
Dušmanina silu obuzdati.

Josip Špoljarić
učenik IIIa razreda Nadbiskupske
klasične gimnazije u Zagrebu

PROF. DR. FRANJO BUČAR I HRVATSKA SREDNJOŠKOLSKA MLADEŽ

U ovome broju H. M. donosimo dva vrlo zanimljiva članka prof. dr Franje Bučara. Današnjim mladim generacijama naših đaka možda je manje poznat rad ove ugledne i zaslužne ličnosti hrvatskog kulturnog života, premda je prof. F. Bučar gotovo čitav svoj život posvetio upravo hrvatskoj mladeži te njenom tjelesnom i duhovnom odgoju, pa smatramo potrebnim, da naše mlade čitatelje barem u glavnim crtama upoznamo s njegovim radom.

Prof. dr. Franjo Bučar rođen je g. 1866. u Zagrebu. Nižu i srednju školu svršio je u Zagrebu, a sveučilište u Zagrebu i Beču. Glavna struka mu je povijest i zemljopis, a god. 1897. doktorirao je u Grazu na osnovu svojih rasprava iz povijesti reformacije. Godine 1892/93. boravi u Stockholmu u Švedskoj gdje na Kr. švedskom središnjem zavodu za tjelovježbu proučava tjelovježbene znanosti. Istodobno bavi se proučavanjem nordijskih književnosti, pa je jedan od prvih i najboljih hrvatskih poznavalaca nordijskih jezika i kulture te stalno radi na kulturnim vezama s tim narodima. Napisao je velik broj

knjiga i brošura o tjelesnom odgoju i bio je urednik i raznih športskih časopisa. Istaknuo se u svome radu za hrvatsko sokolstvo. Stalni je član Međunarodnog olimpijskog odbora, predsjednik Hrvatskog društva prijatelja nordijskih naroda i predsjednik Društva za nacionalnu Rusiju, član radnik Matice Hrvatske. Napisao je ogroman broj članaka i rasprava po svim našim književnim časopisima.

Za svoje zasluge primio je tri odlikovanja Kr. švedske vlade (red Wasa i red Nordstjärna te zlatnu Lingovu medalju) i visoko odlikovanje vlade Njemačkog Reicha povodom Olimpijade u Berlinu god. 1936.

Prof. F. Bučar spada među one starije ličnosti naših zaslužnih kulturnih radnika, koji si već u svojoj mladosti postaviše određene ciljeve i zadaće, na ostvarenju kojih su onda dosljedno i neumorno radili čitav svoj vijek. Tiho i povučeno radi prof. F. Bučar već pol stoljeća na raznim područjima hrvatske kulture. Već prije 50 godina on je dalekovidno predvidio svu važnost tjelesnog odgoja školske mladeži u cilju, da se održi zdrava harmonija između duhovnog i tjelesnog razvitka naše mladeži uočivši potpunu vrijednost klasičnog odgojnog načela: Zdravi duh u zdravu tijelu.

Još u vrijeme, kad se važnost razumnog tjelesnog odgoja u mnogim zemljama Europe — unatoč svim lijepim pedagoškim teorijama — vrlo slabo cijenila, a od nekih dapače negirala, u ono vrijeme, kad se u mnogim zemljama na tom polju još nije ništa pozitivno učinilo, prof. F. Bučar započeo je u Hrvatskoj u tom smjeru stručnjački i sustavno raditi posvetivši tome radu glavni dio svoje djelatnosti.

Da nastojanje oko tjelesne kulture — ispravno shvaćeno kao dio općeg odgoja mladeži — pođe u Hrvatskoj uporedo s najnaprednijim narodima u Europi, prof. F. Bučar poduzeo je znanstvena putovanja u skandinavske zemlje, osobito u Švedsku, koja je već oko god. 1892. bila, a i danas je ostala kao jedna od najnaprednijih u pogledu tjelovježbe i tjelesne kulture.

Ne mislimo ovdje iscrpivo opisati rad prof. F. Bučara na tom polju njegove polstoljetne djelatnosti, nego tek želimo našim mladim prijateljima tenisa, sklizanja, tjelovježbe, lake atletike i drugih zdravih športova spomenuti, da oni niti ne slute, koliko pionirskog rada i nesebične ljubavi za naše mlade bilo je u prvim početcima potrebno, da se naše vlasti i čitava naša javnost uvjeri o potrebi i važnosti tjelovježbenih dvorana i igrališta, kojima danas naš ponosni Zagreb i čitava Hrvatska u velikom broju obiluje. A za sve to najveća

zasluga pripada jednom tihom i povučenom radniku i stručnjaku, koji za sav taj svoj rad nije nikad tražio niti očekivao nikakve hvale ni priznanja, a još manje bilo kakve koristi. Ta nesebična briga za tjelesno i duševno zdravlje hrvatske djece ispunila je gotovo čitav život jednog čovjeka. Ako još k tome prolistamo razne naše kulturne časopise, a napose oko 40 godišta »Pobratima« i »Omladine«, u kojima su najljepše i najzanimljivije stranice ispunjene radovima prof. F. Bučara, koji su posvećeni kulturi i odgoju našeg mladog čovjeka i kao cjelina imaju prvorazredni značaj, onda iz svega vidimo, da je prof. F. Bučar izvršio golem rad te bio vjesnikom i pripremao putove za novi i bolji život u budućoj ustaškoj Hrvatskoj. Zato smatramo, da smo progovorili iz srca svih nas starijih i današnjih mlađih đačkih generacija, kad smo napisali ovo nekoliko redaka u znak zahvalnosti, koju svi dugujemo neumornom i zaslužnom kulturnom radniku, profesoru dr. Franji Bučaru.

MILOVAN ADAMOVIĆ

PJESMA PROLJEĆA

Divno se opet proljeće zeleni,
U granju ljulja i stazama bludi,
U rosi cvijeća sa zorama rudi
I kao nemir na žalu se pjeni.

Mirišu ruže svuda ukraj puta.
Kroz bašće lovor i masline šume.
Smaragd borova ogrnuo hume,
A šum talasa po obali luta.

Nebo k'o plava livada se pruža,
I kadkad samo na njemu procvjeta
Po oblak bio, k'o grm bijelih ruža.

Pjevaju ptice; sjenke džbunjem gaze;
S cvijeća leptira uzdiže se četa,
I svud po suncu trče cvjetne staze . . .

DVIJE NOVE ZBIRKE PJESAMA

(Vinko Kos: »Kipar«, Vinko Nikolić: »Moj grad«. Zagreb, 1941.)

U nizu knjiga, koje su objelodanjene u godini obnove hrvatske države, nalaze se pjesme mladih hrvatskih pjesnika Vinka Kosa i Vinka Nikolića.

Osamljenost, tiha bol, bježanje u samoću, povlačenje u sebe, duboka i na mjestima teško razumljiva misaonost s jedne te potpuni sraz s prirodom i lirsko doživljavanje prirode s druge strane karakteriziraju zbirku pjesama Vinka Kosa. Osjećaj osamljenosti je u njegovoj poeziji dominantan, pa ga susrećemo već u prvoj pjesmi:

OSAMLJENOST

»Da li uvijek, o samoćo, moram ostat tvoj
i želje moje ne će luke naći
na drugoj strani? . . . «.
»Ako si me odabrala za se i životu mome
hoćeš svoje ime dati, tad uništi žeđu
što s tamom raste, i svega me uvuci u se
kao kasno doba miris ruže, kad nestanu dani cvijeća«.
(»Osamljenost«).

Pjesnik u ovim stihovima govori o osamljenosti kao nekoj višoj sili, koja se diže iznad njegova podneva i njegove noći, dok u stihovima, koje ćemo sada navesti, naziremo drugu stranu Kosove osame:

»Još dublje treba zaći u samoću,
i živjeti za jednu vedru riječ,
po njoj će možda koja duša noću
u zoru svoga podignuća prijeć!« *(»U šutnji ovoj«).*

U časovima, kada pjesnik uviđa, da je ta samoća sastavni dio njegova bića, on je prihvaća i želi je pojačati vjerujući, da će plodovima toga svoga raspoloženja, savršenim stihovima, pomoći kojemu čovjeku, da se izbavi svojih nemira i teških raspoloženja. To je u neku ruku apostolat pjesništva, za čim teži i Tin Ujević, jedan od prvih na našem lirskom Parnasu (»Ispit savjesti«). U toj osamljenosti izgrađuje Kos svoju vlastitu ličnost. Nije to bez borba i boli. Sam pjesnik uviđa, da se samo poslije patnja i muka možeš dovinuti do ojačanja i vlastite ličnosti. Per ardua ad astra!

»Htio bih, da svaki pokret mojega junaka bude tihi zatvoreni svijet,

ali se bojim kamena ovog, što šuti, da li ne će jednom
vrisnuti i on i odat sve, što nosio sam ja u srcu svom,
dok sam njemu davao oblik taj«.

(»Kipar«).

Nije lako boraviti sam, baviti se sam sobom u izgrađivanju samoga sebe. Pjesnik često osjeća potrebu, da se nađe u društvu prijatelja. »Osamljenost danas žudi za stazama punim gostiju dragih . . . «. (»Klicanje želja«). — U »Križnom putu« kroz četrnaest odlomaka, možemo naći i veći dio autorovih nastojanja oko duhovne izgradnje ili još bolje nadgradnje.

»Zazvoni, zvono tihe žalosti,
kroz ukočenost duševne nutrine
i daj nam snagu suza«.
. . . .

»Razgali nas pred svemirskim okom,
da se ne rađa u nama slika naše veličine,
da pokrajnim stazama idemo k svojemu cilju,
da cvatemo pod širokim listom ko ljubica plava«.
. . . .
»Moja bol nek bude smiraj tvojih boli,
moje staze u tvoj mir nek zadju«.

(»Križni put«).

Plod tih borba i krvavih nastojanja na »klesanju« vlastite ličnosti i što savršenijem stvaranju samoga sebe osjeća se i u ovim značajnim stihovima Vinko Kosa:

»Al živjeti je slatko, kad za druge
sredinu čuvaš, a ti biraš kut«.

(»Pod teretom sjena«).

Ali ta ličnost povučena u samu sebe i zatvorena u osami ne boravi uvijek u tuzi, jer ima nešto veselo, što na mahove zabruji pjesnikovom lirom (»Vječna frula«). Isto tako Vinko Kos ne obrađuje u svojim pjesmama samo vlastitu ličnost. Pjesme: »Tužaljka gladnih«, »Vapaj zapostavljenih«, »Propala žena govori« i »Večernja slika« mnogo govore o autorovoj iskrenoj velikodušnosti. Osim toga, kako smo već naprijed spomenuli, Vinko Kos živi s prirodom, pa je duboko osjeća i razumije. Naročito su uspjele njegove pjesme »Rujan«, »Oblaci« i »Proljeću hvala«.

Posljednja pjesma u zbirci je »Zemlja« — »moćna, tiha, draga, naša zemlja«. Ona oblikuje ljude. Pejzaž je čovjek. »Zemlja sve pretvara u svoj narod«. Gora, iz koje potječe kamen, u koji je pjesnik »utisnuo dio duše«, predstavlja u prenijetom smislu našu zemlju. Duboko svijestan vrijednosti, koju je dobio od svoje domovine, svijestan, da je ona bila velik čimbenik u izgrađivanju njegove ličnosti, pjesnik joj upravlja ove lijepe, misaone stihove:

»Hvala težini, što nije od tvojeg krila puštala ovu masu,
da je odnesu u dol i razbiju tamo potoci poslije zime
hvala tvojoj visini, koja je čuvala za me ovu skupocjenost
i čekala mene, da joj dadem podpuno život svoj.
Da li si dala, goro, kamenu ovom i najdraže svoje bogatstvo,
da li si dala kamenu ovom i svoju šutnju duboku?«

(»Kipar«).

Objekti su, dakle, Kosovih pjesama najprije njegovo vlastito jastvo, zatim ljudi, a onda priroda i zemlja — Domovina.

Dok je Vinko Kos u svojim pjesmama više misaon i subjektivan i dok u većini svojih pjesama prikazuje samoga sebe, *Vinko Nikolić*, autor zbirke »Moj grad«, obrađuje u svojim pjesmama isključivo svoj grad, a napose najstariju četvrt toga grada, u kojemu je ugledao svijetlo dana.

»Unuci uču i štokavski, a njiman[1] to u duši ne zvoni,
Pa s jezikom sve in je tuđe, pa i njihovo rođeno misto«.

Pjesnik, koji ovako prikazuje svoje sumještane, sam je uvidio, da može jedino na uspješan način prikazati svoje mjesto služeći se riječima, koje su stvarno vezane predmetima, o kojima će u svojim pjesmama govoriti: ova zbirka Vinka Nikolića sadrži pjesme pisane u dialektu.

---

[1] Misli se na starije pokoljenje.

Na četrdesetak stranica ove zbirke, auktor je donio nekoliko svojih boljih pjesama, kao što su »Gorak je zemlje kruv«, »Kaparica«, »Težaci«, »Naši skulari« i »Na pudarici ćaćine zemlje«. Ono, što se mora ovdje naglasiti je to, da je Vinko Nikolić izabrao dobar način, na koji će prikazati vjerno svoj rodni kraj. Početak pjesme »Kaparica«, pokazuje, kako dialekt još više oživljuje sliku, koju nam autor hoće predočiti:

»Po' mojon ponistron na banku sidi kuma Marija,
kape crjene radi,
kru' da zaradi,
sidi i muči, uvik ista, bome nika' starija«.

Pri čitanju ovih pjesama, morali smo ustanoviti, da je pisac prema potrebi upotrebljavao i neke čisto štokavske riječi i izričaje (vanjština, nutrina, prastar, gotovo ružan). Isto tako moramo spomenuti, da je na nekim mjestima rima u »borbi s pravilnim naglaskom« (Matoš).

Ivica Katušić,
učenik VII. razreda II. Drž. klasične gimnazije
u Zagrebu.

LIRIKA JERONIMA KORNERA

Prigodom petnaestgodišnjice svog književnog rada izdao je Jeronim Korner zbirku pjesama »Obasjane staze«. (Naklada knjižare »Hrvatska Prosvjeta«, Zagreb 1941.)

Ime Jeronima Kornera poznato je svim ljubiteljima duhovne poezije i vedrih, obasjanih staza, te se radujemo ovom pjesničkom jubileju i njegovoj zbirci. Ovdje je Korner onaj isti Božjim duhom nadahnuti pjesnik, kojega smo u početcima njegova stvaranja upoznali.

U prvom dijelu zbirke susrećemo pjesme, koje se nalaze već u objavljenim zbirkama: »Blistavi rub«, »Ljubav neba«, »Ljeto i vječnost« i »U hramu Cistercija«. U tom dijelu poznajemo dvije glavne Kornerove značajke: on je intimni religiozni pjesnik i slikar prirodnog carstva. U njegovim pjesmama čitatelj proživljava blagi religiozni žar jedne idealne duše, koja pjesme svoje posvećuje ljubavi, vječnosti, Bogu i uživa u samoći časove unutarnje sreće. Ovako idealan prelazi Korner preko tuge i ne pozna pjesničkog očaja, nego baš naprotiv, svaki njegov pjesnički doživljaj pun je vedrine, nade i spokoja. Njegova je poezija opreka onoj nepotrebnoj i besplodnoj tugaljivosti, koju susrećemo kod mnogih naših liričara. Kornerove pjesme, pa i one koje nemaju izrazitog religioznog obilježja, čitaju se tako ugodno, da i mi sami pod dojmom pjesnikovim postajemo smireniji, puniji dobrote i čežnje za višim i neprolaznim. Zajedno s pjesnikom blagosivljemo proljeće, u njegovim crkvicama jača se naša vjera, a pred njegovim Kristom gledamo Galileju i Jerusalem, slušamo propovijed iznad njiva na Spasov dan.

Nametne li nam se pitanje, odakle Korneru ta smirenost i vedrina u ovom životu, koji mnogi površno shvaćaju i promatraju, iskrsne pred našim očima i sam odgovor: pjesnik je znao procijeniti pravu vrijednost neprolaznoga i bijedu materije, pa je odatle nastalo trajno religiozno proljeće u njegovoj duši. Po tim se pjesmama i mi, oplemenjeni i produhovljeni, približavamo najvišem izvoru smirenosti i vedrine, samome Stvoritelju. Hvalospjevu, koji Mu uznosi u Kornerovim pjesmama oduhovljena priroda sa svojim leptirima i pčelama,

rosnim granama i plahim srnama, gorskim vrelima i visovima, pridružujemo se i mi te se dižemo s pjesnikom nebu i pjevamo: Svet, Svet ... !

Kao slikar prirodnog carstva, što se u njegovoj duši blista kao slika ljudi na rubu, dočarava nam plave morske valove, koji se obijesno igraju, sunce, što se prosulo po naslagi tanjira na ormarskoj polici, rasvjetana stabla puna bijelog cvijeća.

Blago je carstvo procvalog drveća
Kao dječji san o raju
Punom bijelog cvijeća.

(Proljetna noć u voćnjaku)

Još više doimlje nas se pjesnik u drugom dijelu svoje zbirke. Dok u prvom dijelu poput nevina djeteta uživa ili se boji života, on ovdje taj život analizira, te nam se tako otkrivaju još dvije Kornerove značajke: njegova religioznost dobiva jaki društvovni i nacionalni prizvuk. On plače u pjesmi nad bolima i patnjama onih, koje kruta zbilja bije nepravdom i zaboravi. Umjetničke su duše osobito one, koje u životu prati zaborav. Dok on radi toga druge žali, sam se u sebi ipak smiruje, i ako ne potpuno. Ta on je čovjek, kojemu je poezija i ideal i zvanje, pa se zato i pita: zašto sam pjesnik i što mi je pjesma?!

Pjesma je borba s oblikom, svijetom,
A nekad — sa samim sobom.

(Što je pjesma?)

Ta refleksivnost mnogih njegovih pjesama tako je iskrena, da predstavlja pjesnikov nazor na svijet i život, a ujedno je i mala ispovijest nemirnog ljudskog srca. To je Kornerova originalnost. On ide tako daleko, da svoju iskrenost prenosi i na svoju subraću: pjesnike i umjetnike. Sa sjetom i saosjećanjem čitamo pjesme »Pjesnici i apaše Bogu« ili »Boemi Poete«. Jedan čitav ciklus posvećuje poganima XX. stoljeća, gdje im pruža utjehu u religiji. Između svih njih on potpisuje stihove:

Svladani ko djeca istinom prvom,
Čekamo sunce sred svojega loga.
Mi što smo kleli nad golgotskim drvom
S najvećim žarom mi čekamo Boga.

(Pjesnici i apaše Bogu)

Jedna omiljela tema Kornerovih pjesama jest Madona. Odatle i potječu tolike pjesme u čast Majci Božjoj, njezinim oltarima i hrvatskim proštenište, u kojima se slavi i veliča Madona. Ove pjesme osim religioznosti nose u sebi i onu značajku Kornerove nacionalnosti. Preko svetih hramova i oltara u čast Bogorodici cvast će hrvatskoj metropoli i hrvatskom narodu uvijek sretni dani. Ciklus »Tamjan starog Zagreba« s pjesmama »Majci Božjoj Kamenitoj«, »Ditiramb tornju sv. Marka«, »Molitva raspetom Kristu za blagoslov gradu Zagrebu« spada među najkrasnije primjere u duhovnoj poeziji Hrvata.

Korner je izraziti lirski pjesnik. Svojom novom, već petom zbirkom, predstavio nam se ne samo kao plodan nego i stilski i ritmički dotjeran, pa ga s punim pravom ubrajamo među najbolje mlade liričare. Pjesme su mu sadržajem bogate, a formom mnogolike. Njegov je ritam lak, stil originalan i jedar. Oštar je u opažanju prirodnih krasota, kojima se služi u prikazivanju duševnog stanja, dubine religioznog uvjerenja i refleksivnog razmatranja. Sve su to krasne odlike Kornerove poezije. Od njega mogu mnogo naučiti naši mladi, koji teže za ljepotom izražaja i bogatstvom sadržaja.

Š—d—c

ŽITO ZORI

Poljem piri vjetrić laki
I pšenicu talasi
Iz pšenice čuju se
Mili, zvučni glasi.

Žito zori, žito zori
Sažnite me ljudi,
Jer me sada vjetrić mori
I klonule mi grudi.

Jer su teška, jer su teška
Sitna zlatna zrna
Smeljite nas, smeljite nas
Da budemo hrana.

Žito zori, žito zori
Jarko sunce gori
Vjetrić žuto klasje mori
Žito zori, žito zori.

Cvrčci u polju pjevaju
Veselo svo' cri, cri, cri
A klasovi odgovaraju
Žito zri, žito zri.

Stanislav Kos,
učenik IV. razr. Nadbiskupske
klasične gimnazije, Zagreb.

MARKO ČOVIĆ: ŽITO ZOVE, ZAGREB 1941.

REDOVITO IZDANJE MATICE HRVATSKE

»Žito zove« je druga knjiga mladog (rođen je koncem 1915.) nacionalnog borca i hrvatskog književnika Marka Čovića. Njegovo pisanje i pogled na život sadrži uglavnom tri važna elementa: prvo i iznad svega ljubav prema rodnoj grudi i zemlji uopće (najjače izraženo u »Žito zove«), prema majci i obitelji (»Nanino pismo«) i prema ženi (»Priča o djevojci Višnji«). Ta su tri elementa bitna i dolaze do izražaja u svakoj njegovoj rečenici, dapače to se čita i među retcima. Svojim snažnim sadržajem i savršenom umjetničkom formom kao najbolja novela te zbirke ističe se »Žito zove«. Ona iskače daleko nad svima i po kompoziciji i po stilu, pa može stati uz bok najboljim europskim novelama te vrste, i autor je s punim pravom prozvao po njoj cijelu ovu zbirku. I svuda gdjegod se u drugim novelama javlja taj osnovni motiv žita i zemlje, sunca i ravnice, koja se prelijeva u širokoj, dobroćudnoj duši autora, gdjegod se pojavi taj osnovni, glavni ugođaj, to su najbolje stranice Marka Čovića. Mladenačka neobuzdana snaga i bačka vedrina, dani stradanja i malih radosti na suncem obasjanim, plodnim njivama razlijevaju se u širokim rečenicama. Svuda se osjeća zdravi dah zemlje i polja, na kojima zori zlatno žito i leluja se na ljetnom vjetriću, koji hladi oznojena čela seljaka. Upravo majstorski znade Čović (osobito u noveli »Žito zove« i djelomično u »Priči o djevojci Višnji«) imitirati šuštavo zrenje žita i zvuk kose žetelaca.

»Mi smo čvrčci, mi smo čvrčci, žito zri, žito zri, ja te volim i kad spavam, žito zri, žito zri,«

ili:

»Kosi, Brato, kosi, Brato, žito zri, žito zri, budi čovik, voli ljude, žito zri, žito zri.«

Imade i šaljivih slika s puno jedre ironije (»Bać Luka u Zagrebu«), a i puno mladenačke tuge i boli, osjetljivosti duše i srca (»Priča o djevojci Višnji«). Neostvareni, lijepi san momačkih maštanja, koji se jednog dana srušio pod

pritiskom krute realnosti i spoznaje, zato jer je bio samo san, prelijepi san, — a snovi ostaju samo snovi i tako su dugo lijepi, dok o njima samo sanjamo...

Odsječke đačkih, mukotrpnih dana i zapažanja donio je Čović u »Kako danas tako sutra«, no kompozicija mu je u ovoj slabija nego u ostalima. Čović nije nikad gubio vjeru u novu, ljepšu budućnost i rješavajući mnoge probleme u sebi, nalazi zadovoljstvo i glavni cilj života u radu za narod i slobodnu državu Hrvatsku, sudjelujući aktivno i požrtvovno u sveučilišnim organizacijama, boreći se i pripravljajući bolje dane svojoj ispaćenoj domovini (»Novi putovi«). Na to ga ohrabruje i potiče prošlost, koje se jedva sjeća, kad je kao mali dječak doživio, da se u njegovom rodnom gradu Subotici g. 1918., vijala na Gradskoj kući hrvatska zastava, a mnoštvo naroda, razdragano brisalo suze radosnice i padalo jedan drugom u zagrljaj (»Dan slobode«).

Ta je knjiga, kako je sam autor rekao prije par godina, kad je stvarao prve njene obrise i pojedine dijelove, kad su se u njemu počeli rađati zametci pojedinih poglavlja i dijelova, ta je knjiga dnevnik jednog hrvatskog sveučilištarca, seljačkog sina, koji je doduše došao u grad na nauke, ali ne da se »pogospodi« u onom lošem smislu, nego je i dalje ostao dijete prirode, čvrsto povezan sa ljudima i zemljom, iz koje je nikao, sa svojom Bačkom i Hrvatskom.

Jedino u nekim zajedničkim problemima vidi se sličnost sa njegovom prvom knjigom »Doktor filozofije« (1937.), inače je u ovoj drugoj pokazao veliki napredak u dotjeranosti stila i forme kao i koncepciji samih misli, povezanih sa događajima oko njega i u njemu.

Neki kritičari pokušavaju tražiti autorove uzore i poticaje, ali mislim, da je glavni i jedini pokretač Čovićeva ljubav prema domovini i narodu, prema bačkim ravnicama, gdje se rodio i odrastao.

NEKAD I SADA

(NEKOLIKO MISLI UZ NOVU ČITANKU ZA I. I II. RAZRED)

Listajući novu Hrvatsku čitanku za početne razrede naših srednjih škola, dolaze nam neke misli, nameću nam se neke refleksije, koje bismo htjeli ukratko ovdje iznijeti.

Bacimo najprije pogled malo unatrag i prolistajmo onim knjigama, koje su se do pred kratko vrijeme upotrebljavale u našim školama i vidjet ćemo ondašnje metode rada; vidjet ćemo svu plitkost i šupljivu sitničavost tadašnjih »prosvetnih« smjernica, uočit ćemo prozirne namjere tuđinca, shvatit ćemo grubu podvalu i filistarsko mudrovanje onih, koji su htjeli, da hrvatska mladež čita poluzatvorenim očima i odsutna duhom. Oni su htjeli, da hrvatsku mladež zabliješte primamljivim naslovima lažnog prikazivanja hrvatske povijesti i lažnim nakitom na zgradi od karata, koja je predstavljala bivšu tvorevinu nazvanu Jugoslavija.

Beskarakterni pijanice i obični razbojnici, ljudi bez savjesti i bez poštenja i sve ostale mane i grijesi jednog pokvarenog ciganskog naroda iznosile su se pred čiste i nevine duše naše idealne hrvatske mladeži.

I činilo nam se kao da čujemo potresne riječi Grillparzerove:

»Bösewicht, gib mir zurück,
Was mir die Geburt beschieden,
Meiner Seele gold'nen Frieden,
Meines Daseins ganzes Glück,
Meine Unschuld mir zurück!«

(Zločinče, ti vrati mi
što rođenje mi odredi;
moje duše zlatni mir
moga bića sreću svu:
n e v i n o s t moju vrati mi!)

Bio je to doista dnevni zov ranjene duše naše mladeži, koja je — rekli bismo — zdravim osjećajem hrvatskog poštenja osjećala svu težinu neprijateljske razorne djelatnosti, koja je prozrela strašni cilj pokvarenih zanesenjaka, da ubace u srce hrvatske mladeži posvemašnju ravnodušnost prema svemu, što je hrvatsko, da im otruju mlade duše i oduzmu vjeru u idealizam, vjeru u lijepo i uzvišeno, pa da tako ubiju u njoj i svaki osjećaj narodnosti, svijest o svojoj vrijednosti, nacionalni ponos i vjeru u postojanje pravde i mogućnost slobode.

No, hvala Bogu, i onim svijesnim hrvatskim profesorima, koji su shvaćali svoju rodoljubnu dužnost, naši neprijatelji nijesu postigli cilj, što više, oni su postigli protivno. Oni su našu hrvatsku mladež prisilili, da misli, oni su je naveli na to, da traži istinu. I naša je mladež našla istinu, i to još prije, nego ju je našao veliki dio starijih. Ta nam se istina jasno pokazuje i odrazuje iz svake stranice spomenute knjige. Ta nam se istina odrazuje iz svakog štiva, svake pjesmice, jednom riječi iz svakog pojedinog dijela, kao i iz cjeline kao takove. Iz svega se razabire, da je sastavljača vodila ljubav prema onim mladim dušama, ljubav prema povjerenoj nevinosti, ljubav prema značajevima buduće Hrvatske. Vodila ga je ona ljubav, koja zaboravlja samu sebe i koja svu sebe predaje drugome i misli samo na drugoga. S takovom ljubavlju pristupamo mi danas našoj hrvatskoj mladeži, s takovom ljubavlju nastojimo pokazati joj sve ljepote i vrijednosti našega hrvatskog zbivanja u prošlosti i sadašnjosti. Iz toga i takvoga međusobnog razumijevanja i saobraćaja otvara se pred nama knjiga hrvatske povijesti, pred nama iskrsavaju likovi starih hrvatskih kraljeva i velikaša, stari gradovi i naselja, narodni plemići i ljubav za rodnu grudu. Susrećemo zatim poznata lica i događaje iz naše najbliže prošlosti i sadašnjosti, da nas onda, nakon šetnje po rodnim krajevima, odvede dalje preko granica naše domovine i pokaže nam ljepote i duhovne i materijalne vrednote drugih naroda, da nas upozna s njihovim običajima i načinom života i da nam tako pokaže, da i mi spadamo u red naprednih, kulturnih i prosvijećenih naroda, što su nam do sada naši samozvani zastupnici pred stranim svijetom osporavali.

Vidimo dakle, da je sastavljač išao zatim, da našoj mladeži pruži zdravu i krepku duševnu hranu, da joj u srce usadi smisao za lijepo, uzvišeno, dobro i pravedno. Išao je zatim, da se našoj hrvatskoj mladeži pokaže, da se na nju misli, da se za nju brine, da joj se pokaže sva ljubav i shvaćanje za njene potrebe, tako da ona osjeti, da je u središtu zanimanja, da osjeti, da je to za nju pisano, da je pisano s ljubavlju i velikim predanjem. Naša hrvatska mladež mora osjetiti, da ona nije nešto drugo nego oni, koji za nju pišu knjige i koji joj govore o slavnoj hrvatskoj prošlosti. Ona mora osjetiti, da je sve ono, što se govori, istina, da je sve to samo odraz velike stvarnosti. Ona mora osjetiti, da je hrvatsko domoljublje čista i stvarna istina, da je povezanost svih hrvatskih narodnih slojeva čvrsta i neprelomljiva, ona mora osjetiti, da je sve to naše, da smo svi jedno, da nam je svima zajednička majka naša draga domovina Hrvatska, na čijoj smo njivi tako sretno zaorali »prve brazde«.

(A. T.)

ANTE JAKŠIĆ

U MOM SEOCU

Niske kuće sve su, malene i mile,
Krovovi se smiješe od lagane streje,
U sobama nema ni znata ni svile,
Ipak, blago moje tamo sve je.

Moja mila mati do prozora šuti
U seljačkom lakom šarenom odijelu,
Ona uvijek radi, maramicu nosi
Na visokom blijedom navoranom čelu.

Ona nema blaga da mi može dati,
Ona nema đerdan od bisera sitna,
Moja mila mati seljanka je dična
Bez uresa gorda, ponosna i kitna...

Ona ima srce, koje vječno voli —
Ona ima dušu, što sveđ živi za me,
O, molitva njena samo jedno žudi,
Da joj dijete njeno ne zna pute tame..

PODJELA NAGRADA PREMA I. NATJEČAJU

Nagrade I. nagradnog natječaja prema uvjetima, objelodanjenim u H. M. br. 1—2 godište 25 str. 47.

podijeljene su ovim učenicima:

A. Za najbolju pripovijetku, novelu ili pjesmu:

I. nagradu Kn 400.— dobiva Ivan Težak, Zagreb, za pripovijest »Glas očevih riječi« H. M. br. 4

II. nagradu Kn 200.— dobiva Ivan Banko, Vinkovci za pjesmicu »Ponosni Zagreb — Grad« H. M. br. 4.

B. nagradu Kn 400. dobiva Ivica Katušić, Zagreb za prikaz: »Ličke pripovijesti Mile Budaka« H. M. 5.

III. nagradu Kn 100.— dobiva Dragutin Palatinuš, Grubišno Polje za pjesmicu »Zimsko jutro« H. M. br. 4.

Ostale nagrade ostale su nerazdijeljene, jer do 5. broja nije stiglo dovoljno uspjelih radova.

Nagrade II. natječaja bit će objelodanjene u slijedećem broju jer je rok tog natječaja produljen do 15. travnja. Bit će podijeljeno ukupno 10 nagrada u vrijednim i zanimljivim knjigama ponajboljih hrvatskih pisaca.

NOVI NATJEČAJ ZA KNJIŽEVNOST

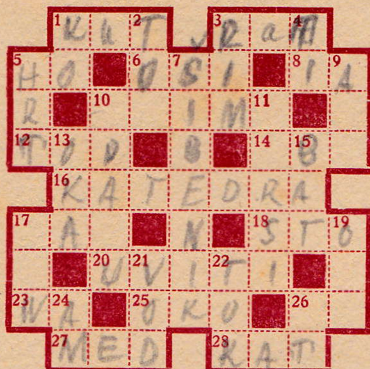
glasi isto onako, kao i onaj, koji je raspisan u H. M. broj 1—2. godište 25. str. 47., a vrijedi za slijedeće brojeve 6.—10. ovog godišta.

»Hrvatska Mladost«, list za zabavu i pouku srednjoškolske mladeži. Izdaje Društvo hrvatskih srednjoškolskih profesora. List izlazi svakog mjeseca izuzevši mjesece praznika. Urednik prof. Đuro Arhanić. Pretplata godišnje Kn 60.—, pojedini broj Kn 6.—. Rukopisi se šalju na uredništvo H. M., Zagreb, Ilirski trg 5a/I, a pretplata i naručbe na upravu Zagreb, Bauerova 17. Brzoglas 23.316. Čekovni račun br. 31.665. Tisak: »Tipografija«, Zagreb, Preradovićev trg 2.
Za tiskaru odgovara Ivan Ivanković, Zagreb, Selska cesta 47.

R A Z B I B R I G A

VODI: ERNEST FABRY

KRIŽALJKA (4 boda)
Sastavio: Vjekoslav Pesenti

V o d o r a v n o: 1. ugao. — 3. sukob naroda. — 5. uzvik čuđenja. — 6. dio glave, organ sluha (množ.) — 8. dva samoglasnika, magareće oglašivanje, — 10. najviša gora u Grčkoj, sjedište bogova. — 12. ratno oružje. — 14. gunj, grubo seljačko sukno. — 16. sto u školskoj sobi za nastavnika. — 17. pokost. — 18. troznamenkasti broj. — 20. omotati. — 23. prijedlog. — 25. organ vida. — 26. staroegipatsko božanstvo. — 27. proizvod pčele. — 28. dio kuće, sprat.

U s p r a v n o: 1. upitna zamjenica. — 2. vrsta šešira, tulac. — 3. glavni grad Italije. — 4. lična zamjenica. — 5. vrsta psa. — 7. grad u Dalmaciji. — 9. grad u Gornjoj Italiji. — 10. loše, zlo. — 11. iranski element u Prednjoj Indiji. — 13. velika rijeka u Rusiji, stara mjera. — 15. čekić. — 17. industrijska biljka. — 19. vrsta pjesme. — 21. ustrojstvo vojske i slično. — 22. tijek. — 24. inic. autora naše himne. — 26. najistaknutiji dio kopna, kap.

ANAGRAM (3 boda)
Sastavio: Zvonimir Turek

MIRNA DOLINA

Čas priroda, čista, bez grijeha.
Čas Goldoni pun vedra smijeha.

ZAGONETKA (3 boda)
Sastavio: Ilija Stanić

Potočna sam životinja,
i živim u vodi.
De razmisli malo bolje,
pa me sad pogodi.

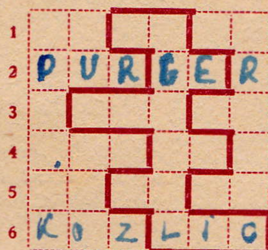
Kada si me pogodio,
onda na kraj dodaj slovo,
tad dobivaš nešto drugo:
mrtvačevo mjesto novo.

Kad si sve to pogodio,
onda slova porazmjesti.
Tad nastaje jedna mjera,
koja služi kod papira.

REBUS (2 boda)
Sastavio: Ilija Stanić

M
KO M L M BO
M

NAŠ KNJIŽEVNIK (3 boda)
Sastavio: Mladen Fancev

Riječi se uvrštavaju u lik vodoravno, a u svako polje dolazi po jedno slovo.
1. prastar. — 2. naš pučki izraz za građanina. — 3. grkokatolik. — 4. planimetrijski lik. — 5. grad na otoku Visu. — 6. mladi jarac.
Slova u deblje obrubljenom dijelu lika, čitana u vodoravnim skupovima, daju ime i prezime našeg noveliste, romanopisca i dramatika (»Olga i Lina«, »Otrovana srca«, »Jelkin Bosiljak« i dr.).

BROJČANA ISPUNJALJKA (3 boda)

Sastavio: Stjepan Aleksić.

a	6	10	17	5	3	1
b	10	13	11	5	3	4
c	13	14	12	1	15	1
d	5	16	2	5	14	5
e	11	12	5	12	10	7
f	7	10	17	9	1	14
g	10	7	8	10	11	5
h	16	1	15	5	14	5
i	1	11	4	14	5	14
j	12	4	16	2	1	12
k	1	9	5	8	5	9
l	3	12	5	6	4	11

Brojeve treba zamijeniti slovima da se dobiju opisane riječi. Isti broj znači isto slovo.

a) muško ime (deminutiv), b) priljepčiva dječja bolest, c) užas, d) izaći na površinu, e) predikat, f) koji je od kože, g) zaštita ratnika u srednjem vijeku (množina), h) umotati, i) tek, j) vrsta zanatlije, k) bezbojno ulje, upotrebljava se za pravljenje boja, l) glinene ploče, služe za pokrivanje krovova.

Riječi u dva deblje obrubljena stupca, čitana odozgo prema dolje, daju ime i prezime slavonskog pisca, te jedan njegov roman.

NA UVAŽENJE!

Današnjim brojem započinje peti nagradni natječaj u rješavanju zagonetaka. Rješenja šaljite uredno i na vrijeme, da nagrada ne izostane.

Primanje odgonetaka iz broja 5. produžuje se do 20. travnja 1941. uključivo. Odgonetke, koje stignu iza toga roka ne će se uzimati nikako u obzir.

NAPOMENA!

Rubrika »Razbibriga« je nagradna, te će se onima, koji postignu najveći broj bodova, nakon posljednjih 5 brojeva podijelili lijepe i vrijedne nagrade u knjigama.

Sva pošta se šalje na adresu: Ernest Fabry, Zagreb, Ilica 67, II.

Odgonetke se mogu slati i na dopisnici.

Surađujte svi!

RJEŠENJE ZAGONETAKA IZ BROJA 4

PRIGODNA KRIŽALJKA:

V o d o r a v n o: 1. keks, 5. okop, 8. oporo, 10. d,d, 11. ml., 12. k, i, 13. ekloga, 16. Sretan Božić, 19. on, 20. an, 21. la, 22. os, 24. ar, 26. et, 28. dvanaestina, 35. I(vo) V(ojnović), 36. ro, 38. vo, 39. Itaka, 41. Anka, 42. Iran.

U s p r a v n o: 1. koks, 2. Epir, 3. ko, 4. i 34. vod. Sretna Nova Godina, 5. odgonetati, 6. om, 7. pluća, 9. Oka, 10. doba, 14. l, n, 15. a, ž, 17. e, o, 18. il, 22. odora, 23. sv., 25. rado, 27. ti, 29. Ag, 30. e, i, 31. sni, 32. Nika, 33. avan, 37. on, 40. ar.

SLAGALJKA:

Vuk mijenja dlaku, ali ćud nikada.

AKROSTIH:

B o ž i ć

SLOVČANI MOZAIK:

Bog j espor, ali dostižan.
tisa, Pind, žagor, sobe, loj,

LANČANICA:

Od početka do druge deblje linije: 1. drob, 2. milo, 3. Blaž, 4. dari, 5. pleć.

Od prve deblje crte do kraja: 1. biti, 2. ovan, 3. žena, 4. Inka, 5. ćato.

Od početka do kraja: 1. drobiti, 2. Milovan, 3. blažena, 4. Darinka, 5. plećato. — Božić —.

POVEZANI MAGIČNI KVADRATI:

I. kvadrat: 1. Kama, 2. Aral, 3. maza, 4. alav.
II. kvadrat: 1. sako, 2. avan, 3. kapa, 4. onaj.
III. kvadrat: 1. zamka, 2. avion, 3. misli, 4. kolan, 5. Anina.
IV. kvadrat: 1. soko, 2. ovan, 3. kava, 4. onaj.
V. kvadrat: 1. Anto, 2. nauk, 3. tupe, 4. oker.
— Kosor —.

REBUS:

N a g o d b a

LOGOGRIF:

I n k a — A n k a

ADRESA:

K o s t a j n i c a

KONJIĆEV SKOK:

Uredbe su dragocjeni kami,
Zapt je zlato, posluh, biser sami.

MAGIČNI LIK:

1. zaton, 2. kapelan, 3. tenor, 4. Koloman, 5. narav.